

mladika

CENA 4,00 €

2012

2-3

ZAPISNIK 40. LITERARNEGA
NATEČAJA MLADIKE

TOMAŽ SIMČIČ

ALI JE KNJIG PREVEČ?

Martin Breclj

KATARZA LEPOTE

GOVOR NA PREŠERNOVI PROSLAVI 2012

Saša Martelanc

»In med nami je obširno morje«

Renato Podbersič ml.

NADŠKOF FRANČIŠEK
BORGIA SEDEJ

NOVELA

POSKUSI VNOVIČ IN ZOPET ZNOVA

Oneya B. Rajšel

Slovenstvo – mit?

Pod črto

50
let
anni

Kulturni Center
Lojze Bratuž

1962-2012

KAZALO

Sinoda – velika priložnost	1
Tomaž Simčič: Ali je knjig preveč?	2
Tone Bedenčič: Razmišljanje ob nekem tečaju	3
Martin Breclj: Katarza lepote	4
Oneya B. Rajšel: Poskusi vnovič in zopet znova	7
Sebastijan Valentan: Kelih življenja	12
Pod črto: Slovenstvo – mit?	12
Zapisnik 40. literarnega natečaja Mladike	13
Iz hrvaške poezije	14
Irena Žerjal: Peta Avenija in smrtne zagate (3)	16
Peter Merku: Moje življenje v Nemčiji (XXXII)	19
Milan Gregorič: Knjigarna in založba LIBRIS kot kulturno središče Kopra	21
Primož Sturman: Spomini na Franca Jezo (7)	24
Pod črto: Tiha asimilacija se nadaljuje	25
Janez Turk: Anton Ojcinger	26
Saša Martelanc: »In med nami je obširno morje«	29
Mojca P. Vaupotič: Maksim Gaspari in njegovo ustvarjanje	32
Renato Podbersič ml.: Nadškof Frančišek Borgia Sedej	34
Sebastijan Valentan: Mučenci	35
Antena	36

MARIJA PIRJAVEC

TRŽAŠKI KNJIŽEVNI RAZGLEDI

Zbrani eseji in razprave nam omogočijo širok in poglobljen pogled na književno ustvarjanje na Tržaškem in v njegovem širšem zaledju.

SLIKA NA PLATNICI: Kulturni center Lojze Bratuž v Gorici je s slavnostno prireditvijo proslavil 50-letnico svojega obstoja (foto Danijel Devetak).

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com; redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.o.

Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu dne
21.4.1999 pod številko 114276. Vpisana v se-
znam ROC dne 15.10.2005 pod številko 11721.

Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193 dne
6.4.1957 • ISSN 1124 – 657X

Tisk: Graphart Printing srl - Trst

Izhajanje revije podpira Urad Vlade RS
za Slovence v zamejstvu in po svetu.

UREDNIŠKI ODBOR: David Bandelj, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Evelina Umek in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Jadranka Cergol, Peter Černic, Marija Češut, Danilo Čotar, Liljana Filipčič, Diomira Fabjan Bajc, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Milan Nemač, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike stane 4,00 €. Celoletna naročnina za Italijo 30,00 €, po letalski pošti: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Za plačilo lahko uporabite poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst. Na banki pa: Zadrúžna kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 S089 2802 2010 - 1000 0016 916; SWIFT: CCTSIT-2TXXX).

Sinoda – velika priložnost

Brez večjih odmevov v naši javnosti je šla mimo napoved o skorajšnjem začetku sinode tržaške Cerkve. Pomembna, a tudi zahtevna pobuda nadškofa Crepaldija, ki naj verujoče v škofiji spodbudi, da razmislijo, kaj pomeni biti kristjan v svetu, ki postaja vse bolj brezbrizen za duhovnost in vrednote krščanstva. Svet verujočih naj bi predvsem razmišljal o potrebi nove evangelizacije, o kateri se zadnje čase veliko govori, a konkretno malokdo razume, kakšno vlogo naj bi pri tem odigral posameznik in kakšno naša skupnost. Pozabili smo namreč, da vere ne pridobimo s krstom, ampak da je to proces, ki traja od mladosti naprej vse življenje. Za pridobitev vere in njeno trajno utrjevanje niti ni dovolj običajni »veronauk«, kakor smo ga imenovali nekoč, ko so skoraj vsi še hodili k maši. To je bil resda le najbolj zunanji znak pripadnosti, a je bilo neke vrste jamstvo, da so verujoči v našem ožjem svetu večina in da je z njimi vse v redu. Premnoge je to pomirjevalo in jih tudi utrjevalo v prepričanju, da dobro ravnajo. A so se motili in današnje stanje je dovolj zgovorno.

Sinoda, ki se bo uradno začela oktobra, postavlja naloge tudi slovenskemu delu tržaške Cerkve in mu trka na vest. Ni naša naloga spuščati se v sodbe in deliti očitke, toda nekaj samokritičnosti ne škodi, če ne drugega za to, da bomo v prihodnje bolje odgovarjali na spodbude okolja, ki je tudi naše, in ne bomo spregledali priložnosti. Mislimo na zborovanje petnajstih škofij Veneta, Tridentinske in Južne Tirolske ter Furlanije Julijske krajine, ki gre pod imenom Oglej 2, kateremu je papež Benedikt XVI. naložil nalogo, naj skupno obravnavajo tri pomembne vidike življenja sodobne Cerkve v današnji družbi: delo za skupno dobro, odnos verujočih do kulture ter potreba nove evangelizacije. Skupni problemi Cerkve in družbe, ki jih mi očitno nismo šteli tudi za svoje, ker smo se preveč zapirali v svojo tradicijo in svojo navidezno varno majhnost. Takratne spodbude in priložnosti nismo izkoristili, zato pa ne smemo zatajiti napovedane sinode, ki je dolžnost, ampak predvsem nova priložnost, da bi se premaknili iz stanja apatičnosti, v katero se je vdala naša manjšinska skupnost in še posebej njen verujoči del.

Demografska kriza ogroža celotno manjšino, upadanje vernikov in maloštevilnost duhovnikov ogrožata obstoj župnij, naših tradicionalnih oblik združevanja, a prav tako tudi cerkvenih pevskih zborov in naših društev na splošno. Smo sposobni pogledati krizi v oči, se vprašati, kaj hočemo in kako nameravamo reagirati na izzive časa, si upamo iti na pot odraslega krščanstva, ne da bi se odpovedali tradiciji? Kaj bomo naredili, da bi novim rodovom sporočili trajne vrednote krščanstva? To so vprašanja, s katerimi bi se morali ukvarjati iskreni do samih sebe in brez predsodkov ne glede na bližajočo se sinodo. V nekaterih župnijah in drugih sredinah so o teh vprašanjih že začeli razmišljati, zaenkrat morda še okorno in nesproščeno, ker tega nismo enostavno vajeni, vendar je led prebit, da lahko nadaljujemo pot do novih spoznanj in do novih prijemov z zaupanjem in s pomočjo molitve, ki ne sme biti omejena na ožji krog ali na župnijo, ampak mora zajeti širšo skupnost. Vsaj nekajkrat na leto bi bilo primerno zbrati pastoralne svete vseh župnij ne samo za razpravo, pač pa predvsem za dobro pripravljena molitvena srečanja, ki bogatijo in opogumljajo.

Ali je knjig preveč?

Povod za to razmišljanje je dal Jurij Paljk z glosa, ki jo je objavil v prvi februarški številki *Novega glasa*. V njej se je kritično obregnil ob mnenje nekega svojega neimenovanega prijatelja, češ da je »vsega preveč« in da je »preveč tudi knjig« in pa da je tudi pisanje o knjigah »brezvezno«. Da ne bo nespo- razumov, naj Juriju takoj zagotovim, da je tudi zame – kot zanj – pisanje o knjigah še kako pomembno in še malo ne »brezvezno«. Dodatne poglobitve pa je po moji sodbi vreden prvi del teze Jurijevega prijatelja, ti- ste o količinskem presežku današnje knjižne ponudbe. Na vprašanje, ali nemara danes res izhaja preveč knjig, »kulturniki« nagonsko odgovarjamo, da ne, saj dobre- ga – in knjiga nam je nekako samoumevno nekaj do- brega – ni nikoli preveč. Toda pogledimo na stvar tudi iz drugih zornih kotov.

Najprej bomo na primer uvideli, da številčno preo- bilje tiskane besede človeka, ki se ima za izobraženca, napeljuje v skušnjavo, da hoče biti za vsako ceno »na tekočem«. V še ne tako oddaljeni preteklosti pravzaprav to niti ni bilo nemogoče. Slovenskemu katoliškemu iz- obražencu je na primer z ozirom na skromno število izdaj, ki so jih v svinčenih letih realnega socializma po- nujale katoliške založbe, skorajda uspevalo obvladovati celotno tovrstno ponudbo v slovenskem jeziku. Danes je kaj takega – tudi če se omejimo le na ta segment knji- žne produkcije – preprosto nemogoče in neizogibno je, da se želja »biti na tekočem«, v kolikor postane bralec njen ujetnik, izrodi v površnost, ko branje ni iskanje re- snice, ampak hlastanje za novostmi. Skladno s tem raz- položenjem javna podoba knjige spominja na zvezdni utrinek: izide, takoj za tem se za kratek čas o njej piše in govori, potem pa neizprosno mrkne. Potrošno blago pač! Ni redkost, da knjiga doživi javno predstavitev, ko v knjigarni še niti ni dosegljiva, tako da je na prireditvi predavatelj ob avtorju edini, ki jo je sploh prebral, vsi ostali poslušajo in celo razpravljajo (!) ... v prazno. In ko kateremu od udeležencev knjižnega večera čez čas vendarle uspe dotično knjigo vzeti v roke, je že na vrsti predstavitev nove, v neusmiljenem vrtincu navidezne produktivnosti in učinkovitosti, za katerima pa se ute- gne skrivati tudi nesposobnost pogleda v globino, umir- itve neznosnega tempa, tišine ...

Druga posledica te tako razširjene knjižne ponud- be je, da če je knjig na izbiri čedalje več, je možnosti, da bova dva, da bomo trije, štirje ali več istočasno brali

isto besedilo, čedalje manj. Čtivo pač vsakdo izbira po svojih zanimanjih, po svojem okusu. Toda če med sabo ne delimo istih bralnih izkušenj, pomeni, da se o njih niti ne pogovarjamo, ne izmenjujemo si vtisov, mnenj, ocen. Ostanem torej sam s svojo sodbo, ki utegne biti tudi pristranska, delna, kvečjemu jo smem – če imam srečo – primerjati z recenzijo v časopisu ali reviji. Toda kaj pa če berem knjigo, ki je za recenzenta nevredna recenzije ali nezanimiva, ker ne ustreza trenutni modi? Ostanem (in to kaj pogosto) spet sam. Knjiga se torej iz družbene dobrine spreminja v individualno, kar je v tem smislu kulturno osiromašenje, in ne obogatitev.

Tretja okoliščina, pri kateri se velja za trenutek zau- staviti, je pravzaprav obenem eden od vzrokov dana- šnje kulturne hiperprodukcije. Gre – v širokem smislu – za krizo avtoritete. V sodobni družbi takorekoč ni več subjektov, ki so jih nekoč v časnikarskem žargo- nu imenovali »merodajni činitelji«, pa naj je bil to oče, mati, učitelj, profesor, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Društvo slovenskih skladateljev ali, *mutatis mutandis*, Josip Vidmar, skratka nekaj ali nekdo, ki si je (po pravici ali tudi ne) upal izgovarjati besede »dobro«, »slabo«, »lepo«, »grdo«. In prav kriza avtoritete, poveza- na z občutno pocenitvijo storitev in posledičnim olaj- šanim dostopom do tehnologije je najbrž razlog, da se kulturna proizvodnja danes izmika slehernemu načr- tovanju. Nobena Akademija znanosti in umetnosti ne more na primer preprečiti cvetenja knjig o venetskem izvoru Slovencev, nobeno Društvo skladateljev ne more onemogočiti razglašenemu zboru, da posname zgoščenko. Tisti »preveč«, ki ga je izrekel prej omenjeni Jurijev prijatelj, utegne biti torej tudi izraz zbezanosti, ki izhaja iz dejstva, da med avtorjem in izdelkom mar- sikdaj ni več rešeta, ki ga je v starih časih predstavljal ali omenjeni »merodajni činitelj« ali pa tudi ekonomski dejavnik. Tako pa je danes bralec (ali poslušalec) neka- ko prepuščen samemu sebi, lastni presoji in zdravi pa- meti, kar po eni strani odpira velik in do pred kratkim nesluten prostor svobode, po drugi pa predstavlja la- tentno nevarnost nerazlikovanja, enačenja umetnosti s šundom, znanosti s šarlatanstvom.

Ker so zgoraj opisani procesi najbrž neizogibni in nepovratni, si izhoda iz omenjenih zagat kajpak ni mogoče zamišljati ne v obliki cenzure ne v obliki za- tegovanja pasu in niti ne v ponovni uvedbi kakšnega indeksa *librorum prohibitorum*, skratka v nobeni od

(dalje) ➤

Razmišljanje ob nekem tečaju

Že vrsto let v februarskih dneh – letos zelo mrzlih – potekajo srečanja za tiste, ki žele stopiti v zakonsko skupnost. Srečanja imajo namen osvetliti zakonsko življenje in življenje v družini z različnih vidikov. Tako se na teh srečanjih govori vse od duhovne ravni zakonskega življenja do zdravniške, vzgojne, psihološke itd.

Prav na Prešernov dan, 8. februarja 2012, je bilo prvo zelo dobro predavanje zdravnika pediatra, ki že vrsto let nudi bodočim zakoncem svoje zdravniške in družinske izkušnje.

Ko tako sedim v ozadju, nehote začnem premišljevat. Trideset let je že, kar vodim ta tečaj. Kako velik upad se je zgodil v tem času. Bilo jih je tudi čez dvajset parov, danes pet. No, niso to edini, ki žele ustvariti novo družino. Pa vendar padec je očiten. Tudi statistika na slovenski ravni ali italijanski govori isto. Lahko iščemo vzroke. Vedno manj se poroča, vedno več je samskih. Je pa še eno dejstvo. Vedno več je tudi mešanih zakonov.

Tako je stanje. Lahko le ugotavljamo, lahko pa se tudi sprašujemo, kam vse to vodi. Če gledamo iz tega stanja v prihodnost, vidimo, da ni svetla. Še posebej iz narodnega vidika. Vsi javni in kulturni delavci govorijo o pomenu ohranitve narodne biti. Včasih jih je kar polna usta besed. To posebno velja ob prazniku slovenske kulture. Dejstvo pa je, da slovenska beseda umira. O vsem se govori, tako malo pa o družini, o mladih, ki naj bi dali novega življenja naši skupnosti. Družina kot da ni več pomembna. Družina je lahko vse in nič. In želeli bi svojo narodno skupnost, želeli bi biti Slovenci, želeli bi ostati na prostoru, kjer so naši predniki v veliko težjih življenjskih okoljih preživel tisoče let.

Eden od stebrov slovenske stvarnosti so bile, in trenutno so še, tudi slovenske župnije in verske skupnosti po mestu. Koliko kulturnega bogastva se je v preteklem času nabralo tako na verskem kot laičnem področju. To bo ostalo, saj je zapisano. Vendar, ali bo v prihodnje slovenska narodna skupnost še ostala, preživela kot skupnost, kot smo jo poznali do danes? Se bo po družinah in vaseh še govorilo po slovensko, bodo še obstale naše verske skupnosti – župnije, naše vasi s svojo kulturo in jezikom? In kaj bo ostalo od nekoč največjega slovenskega mesta?

Razmišljam in občudujem te mlade, ki tako ponosno in dokončno stopajo v novo življenje. Cilj in pogled v bodočnost je močnejši od vseh strahov in težav. Mnogi se pred njimi sesujejo.

Občudujem jih. In jim hočem pomagati. Iz leta v leto. S tem tečajem. Le zdrave in za življenje odprte družine dajejo vsaj malo upanja naši skupnosti. In kje naj dobijo moč? Za tiste, ki so verni, v globoki veri in spoznanju, da so v to poklicani po volji Stvarnika in da so s tem dejanjem stopili v območje Svetega in večnega.

Tako se končuje prvo predavanje. Sami brez bleska časopisov in televizije. Kajti to je za sodobno družbo nepomembno. Morda pa bi bilo lepo slišati kaj tem mladim pomeni poroka, družina. Morda bi še koga navdušili.

Poslušam še vprašanja. Sem mislil, da večino tega, kar je govoril predavatelj, že vedo. Saj niso prav rosno mladi. Pa ni tako. Zahvaljujejo se. »Toliko novega smo slišali. Pa smo mislili, da veliko vemo.«

Ko odhajajo, odhajajo obogateni z novimi spoznanji. Tudi s spoznanjem, da je lahko ljubezen nekaj enkratnega, sozvočje duhovnega in telesnega in da je ljubezen lahko tudi večna.

➡ (dalje s prejšnje strani)

oblik avtoritarizma in prisile, kvečjemu v obliki potenciranja kritične zavesti. V tem ima Jurij Paljk še kako prav, ko poudarja nenadomestljiv pomen pisanja »o knjigah«, seveda ne kakršnegakoli, ampak argumentiranega kritičnega pisanja, kakršnega je že pred 150 leti zahteval Levstik in ki je enako daleč tako od hvaljenja podolgem in počez kakor od cenenege zmerjanja. Še kot dijakom na licejskih klopih nam je prof. Rebula dopovedoval, da je kvalitetna literarna kritika enako pomembna kot kvalitetno besedilo in da nam bolj kot

avtorjev primanjkuje kritikov. In res, če se zazremo v naš medijski prostor, zlahka ugotovimo, kako nad kritičnimi zapisi daleč prevladujejo poročila, kar seveda ni isto. Ni težko razumeti, zakaj: zrela kritika namreč – ob visoki strokovnosti pisca – predpostavlja tudi zrelega kritiziranca, ali z drugimi besedami preseganje samozagledanosti in zamerljivosti, kar pa je – zlasti v tako ozkem okolju, kot je naše, ko kritika neizogibno zadene znanca, prijatelja ali celo sorodnika – vse prej kot lahko.

Katarza lepote

Govor na Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani, 13.2.2012

Gospa in gospodje,
dragi prijat'lj!

Znova smo se zbrali, da praznujemo Dan slovenske kulture in še posebej slovenske umetnosti, saj to počenjamo na čast Franceta Prešerna, našega največjega besednega umetnika. S tem želimo potrditi našo težko uveljavljeno in večkrat ogroženo narodno posebnost, a hkrati povzdigujemo to, kar je občečloveško, saj človeka opredeljuje ravno kultura in torej tudi tista kulturna dejavnost, ki ji pravimo umetnost. Kako zelo ljudje to dejavnost cenimo, izpričuje dejstvo, da sleherna človeška skupnost izkazuje pesnikom, glasbenikom, plesalcem, igralcem, slikarjem, filmarjem, kiparjem, arhitektom in drugim umetnikom posebno pozornost, zaslužnejšim pa tudi čast – nekako tako kakor mi Francetu Prešernu.

A zakaj umetnike tako čislamo? Zakaj je njihovo delo tako dragoceno? V čem je umetniškost umetniškega dela? Vsaj na prvi pogled odgovor vsi poznamo. Umetniškost umetniškega dela je v lepoti, umetnike pa cenimo zato, ker ustvarjajo lepe stvari. A če se potem še naprej vprašamo, kaj je pravzaprav lepota, smo nemalokrat v zadregi. Trčimo namreč v eno tistih večnih vprašanj, h katerim se nenehno vrača, kdor skuša vsaj nekoliko razvozlati skrivnost človeka in sveta, katerega del človek je. Zato ni čudno, da so se s tem vprašanjem spopadli tudi največji duhovi naše civilizacije, od Platona in Aristotela do Kanta in Heideggra.

Slovenski heideggerjanec Dušan Pirjevec, pri katerem rad poiščem izhodišča za tovrstna razmišljanja, je menil, da umetniškost umetniškega dela tiči v katarzi, se pravi v posebnem očiščenju, ki naj bi ga opravila umetnina in ki naj bi omogočalo, da stvari uvidimo v njihovem bivanju, torej kot bivajoče. Natančneje povedano, s katarzo naj bi presegli običajen uporabniško-manipulativni odnos do realnosti in stvari motrili ne glede na to, kaj so, ampak glede na to, da so, to je v čudežu njihovega obstoja, kot se je izražal Pirjevec.

Pirjevčeva teorija je sugestivna, vendar težko vzdrži kritičen pretres. Če bi bila lepota res v tem, da neka stvar zgolj je, potem bi moralo biti vsako bivajoče kot bivajoče lepo, kar je absurd, saj dobro vemo, da obstajajo tudi grde stvari, spake, zmazki, kakefonije ipd.

Res pa je, da je marsikatero grdo stvar mogoče olepšati, jo očistiti, če naj uporabimo izraz, ki si ga je Pirjevec sposodil pri Aristotelu. Očistimo pa jo tako, da jo na poseben način uredimo, izpopolnimo. In dejansko

isti avtomobil lahko lepše ali grše izdelamo, isto hrano lahko lepše ali grše postrežemo, isti motiv lahko lepše ali grše upodobimo ali uglasbimo, isto misel lahko lepše ali grše ubesedimo.

Vzemimo misel, ki jo je Prešeren izrekel v začetni kritiki prvega izmed *Sonetov nesreče*. To misel bi lahko izrazili takole:

»Doma sem iz Vrbe, v tej vasi stoji hiša mojega očeta in v njej sem srečno živel, dokler je nisem zapustil, sledeč varljivi želji po učenju.«

Prešeren je to misel ubesediti nedvomno lepše:

»O Vrba, srečna, draga vas domača,
kjer hiša mojega stoji očeta;
da b'uka žeja me iz tvoj'ga sveta,
speljala ne bila, golj'fiva kača!«

Razlika med tema dvema ubeseditvama je v posebni urejenosti ali popolnosti, ki odlikuje Prešernovo besedilo in ki se javlja v ritmu, rimi ter sploh v harmonični zgradbi, zaradi katere se nam ta kitica tudi rada vtisne v spomin, v nas tako rekoč samodejno živi.

Vseh stvari ni mogoče olepšati s kozmetičnimi korekturami. Če bi hoteli spako olepšati, bi jo najbrž morali razgraditi oziroma jo uporabiti kot gradivo. Vsekakor pa je jasno, da lepota ni v tem, da neko bivajoče zgolj je, kot je trdil Pirjevec, ampak kvečjemu v tem, kako to bivajoče je, v neki njegovi posebni urejenosti ali popolnosti. V tem, da je na neki način samo

sebi cilj, svet zase, kot je pravil Heidegger. Prav zato se lepota javlja kot enotnost v raznolikosti, kot vztrajanje v spremembah, kot svojsko samoohranjanje. Mar se ne izraža prav to v ponavljanju, ki opredeljuje ritem, rimo, simetrijo in druge oblike harmonije?

Lepota ima tako malo opraviti s čistim bivanjem stvari, da so lahko lepe tudi nerealne stvari in neresnične predstave. Prešernova zgodba o Črtomiru in Bogomili je v glavnem zgodovinska izmišljotina, kljub temu pa *Krst pri Savici* upravičeno cenimo kot vrhunsko umetniško stvaritev. Sploh so literarne, filmske, slikarske in druge umetnine pogosto takšne izmišljije, se pravi neresnice in kdaj pa kdaj prave laži. So pa praviloma verodostojne, kar je nekaj drugega, v brk t.i. mimetičnim teorijam umetnosti, od Platonove do Heglove.

To, kar je lepo, je torej lahko nerealno ali neresnično. Še več. To, kar je lepo, je lahko tudi slabo ali nekoristno. Na to je posebno opozarjal Kant, po katerem je ugodje, ki ga v nas vzbuja lepota, brez interesa. Saj, neka stvar ni lepa zato, ker je cilj, h kateremu bi težili, ali pa sredstvo, ki naj bi ga učinkovito uporabljali, ampak zato, ker je nekako sama sebi cilj ali sama sebi sredstvo, ker je v tem smislu popolna ali svet zase, kot smo že ugotavljali. V tej svojski popolnosti estetskega objekta je treba iskati razlog, zaradi katerega se estetski odnos do realnosti v temelju razlikuje od uporabniško-manipulativnega, kot je poudarjal tudi Pirjevec, ki pa je to brezinteresnost ali nepraktičnost estetskega objekta potem napačno pripisoval motrenju čistega bivanja bivačnega.

Dejstvo, da so lepe stvari lahko tudi nerealne, neresnične, slabe ali nekoristne, odpira možnost konflikta vrednot, iz katerega se med drugim poraja kompleksna tipologija lepega. Tako so lepe stvari, ki niso resnične, lahko utopične ali preroške. Lepe stvari, ki niso dobre, so lahko tragične ali perverzne. Lepe stvari, ki niso koristne, so lahko razkošne ali igrive. Lepe stvari, ki vzbujajo strah in tesnobo, so lahko vzvišene.

Seveda pa se ta konflikt vrednot pojavlja tudi v življenju posameznikov in družbe. Značilen je konflikt med ekonomsko in umetniško vrednostjo. Prešeren ga je učinkovito prikazal v svoji *Glosi*, ki ima za moto:

*»Slep je, kdor se s petjem ukvarja,
Kranjec moj mu osle kaže;
pevcu vedno sreča laže,
on živi, umrje brez d'narja.«*

Prešeren je verjel v avtonomijo umetnosti v odnosu do ekonomije, kot izhaja iz zaključne kitice te pesmi:

*»Vendar peti on ne jenja;
grabte d'narje vkup gotove,
kupovajte si gradove,
v njih živite brez trpljenja!
Koder se nebo razpenja,
grad je pevca brez vratarja,
v njem zlatnina čista zarja,
srebrnina rosa trave,
s tem posestvom brez težave,
on živi, umrje brez d'narja.«*

Toda od kod ta naš čut za lepoto, ta želja po lepem, ki je tako močna, da nemalokrat premaga druge temeljne vrednote? Upoštevajoč brezinteresnost ali nepraktičnost lepega bi kak platonik v čutu za lepo in v želji po njem lahko prepoznaval znamenje, ki naj bi govorilo, da ljudje nismo povsem od tega sveta, da je naša prava domovina svet čistih in večnih form ali idej.

V resnici pa sta svojska urejenost, ki opredeljuje lepoto, in težnja po njej močno prisotni v naravi. Mar ni tudi življenje svojska urejenost? Mar ni tudi biološka evolucija težnja k vse popolnejšim oblikam te urejenosti? Spričo dejstva, da neurejenost v znanosti merimo s količino, ki ji pravimo entropija, je veliki fizik Erwin Schrödinger za opredelitev življenja predlagal pojem negativne entropije, se pravi ravno urejenost. In to danes sprejemajo najbolj razširjene definicije življenja. Za označevanje te urejenosti nekateri uporabljajo tudi izraz »sintropija«. Sicer pa se tovrstna urejenost pojavlja že v nekaterih neživih strukturah, ki prav tako poznajo evolucijo, se pravi težnjo k vse popolnejšim ali stabilnejšim oblikam urejenosti, saj govorimo tudi o kemični evoluciji in o evoluciji materije.

In dejansko je lepota še prej kot v umetnosti doma v naravi. Čut za lepo in želja po njem pa nista nič drugega kot način, kako se naravna urejenost in naravna težnja po njenem izpopolnjevanju pojavljata na človeški ali kulturni ravni. To je danes predmet interdisciplinarnega raziskovanja, pri katerem sodelujejo biologi, psihologi, filozofi in drugi raziskovalci. Eden izmed teh je Italijan Piero Ferretti, čigar knjiga *Lepota in duša* je pred nedavnim naletela na pozornost tudi v slovenskem kulturnem prostoru.

Sicer pa so zvezo med življenjem in umetnostjo v zgodovini evropske misli že mnogi izpostavili, od romantikov do svojskega vitalističnega pozitivista Jean-Marie Guyaua, po katerem je umetnost najvišji izraz presežnosti življenjske sile. Umetnost, pravi Guyau, obnavlja veličastno, ekspanzivno in prese-

žno ustvarjalnost življenja ter v tem, ko podaljšuje življenjski zalet, razodeva njegovo zastojnost. Sicer pa ni slučaj, da je Kant obravnaval estetsko presodnost vzporedno s teleološko, ki motri finalizem v naravi, začeni v živih organizmih.

Na osnovi vsega tega je mogoče razumeti, zakaj umetnost ni vselej neskaljena urejenost. Kdaj pa kdaj pride do kriz, do mutacij ali preskokov, prek katerih se lahko uveljavljajo nove in večkrat višje oblike urejenosti. Na osnovi vsega tega je mogoče tudi razumeti, zakaj umetnost ne more biti posnemanje v smislu kopiranja, saj je kvečjemu posnemanje ali bolje podaljšanje naravne ustvarjalnosti. Zato umeznine niso nujno resnične, so pa praviloma na neki način verodostojne.

Lepota je torej zakonit otrok tega sveta. A zakonit otrok tega sveta je tudi grdota. Poleg urejenosti ali sintropije in težnje po njej v naravi obstajata pač tudi neurejenost ali entropija in težnja po njej. O tej govori drugi zakon termodinamike, po katerem se entropija izoliranega fizikalnega sistema ne more manjšati. Drugače povedano, izolirani fizikalni sistemi težijo k neredu.

V naravi potemtakem obstajata dve težnji: na eni strani težnja k urejenosti ali sintropiji, na drugi strani težnja k neurejenosti ali entropiji. Spricho dejstva, da si ti težnji med seboj nasprotujeta, bi se lahko vprašali, katera je močnejša in torej katera bo naposled prevladala. Med fiziki je dokaj razširjena domneva, da bo v vesolju naposled prevladal nered. Zagovorniki tega stališča izhajajo iz predpostavke, da smemo imeti vesolje za izoliran fizikalni sistem. V tem primeru bi bila njegova usoda zapečaten na osnovi drugega zakona termodinamike: vesolje naj bi čakala termična smrt, se pravi zmagoslavje neurejenosti.

V zadnjih časih pa se med znanstveniki pojavljajo dvomi v brezpogojno veljavnost entropijskega zakona. Nekateri so opozorili, da ta zakon v resnici velja le za linearne sisteme, in nikakor ni rečeno, da je vesolje linearen izoliran sistem. Tega mnenja je npr. slovenski fizik, izumitelj, pesnik in filozof Andrej Detela, po katerem obstajajo tudi takšni izolirani sistemi, v katerih se entropija manjša in torej urejenost večja.

Če to drži, potem seveda ni rečeno, da bo v vesolju naposled prevladala neurejenost ali grdota. Resnici na ljubo to vsaj po tihem tudi vsi upamo. In nič koliko je stavcev na končno zmago lepote. Med njimi velja v tem kontekstu posebno omeniti francoskega znanstvenika, filozofa in teologa Pierrea Teilharda de Chardina, ki je svojo vizijo vesolja v spisu *Kako verujem* takole strnil: »Verujem, da je vesolje evolucija. Verujem,

da se evolucija dvigne v duha. Verujem, da se duh razvije v nekaj osebnega. Verujem, da je najvišje osebno Vesoljni Kristus.« Tako si Teilhard de Chardin zamišlja Kristusov prihod ob koncu vseh časov, ko naj bi bil Bog znova ves v vsem. Šele v tem odrešenem stvarstvu bi vsako bivajoče bilo lepo, kot je Pirjevec hotel da bi bilo že v neodrešenem, pa tudi resnično in dobro. Prišlo bi pač do eshatološkega sovpadanja vrednot ali transcendentalij, kot bi rekli sholastiki.

Toda to je perspektiva, ki se opira na vero in ki bi jo znanost vsaj danes ne znala utemeljiti. S teoretičnega vidika pa obstaja še tretja možnost, in sicer da boj med lepoto in grdoto nima končnih zmagovalcev, da gre za večno igro, v kateri zdaj prevlada ena in zdaj druga, brez dokončnega rezultata.

Kaj pa Prešeren? Za katero od teh možnosti bi se opredelil? Za zmago lepote, za zmago grdote ali za nedoločen oziroma nedoločljiv končni izid te vesoljne drame? Verjetno bi mu bila še najbližja tretja možnost, tista brez dokončnih zmagovalcev.

Kot smo že omenili, je Prešeren globoko verjel v moč poezije, vendar mu je bila misel o njenem popolnem zmagoslavju dokaj tuja, kakor tudi vizija eshatološke konvergence temeljnih vrednot. Njegovo pojmovanje poezije je bilo tragično. To je jasno izpovedal v pesmi *Pevcu*:

»Kdo zna
noč temno razjasnit', ki tare duha!
Kdo ve
kragulja odgnati, ki kluje srce
od zore do mraka, od mraka do dne!
Kdo uči
izbrisat' 'z spomina nekdanje dni,
brezup prihodnjih odvzet' spred oči,
praznoti ubežati, ki zdanje mori!
Kako
bit' hočeš poet in ti pretežko
je v prsih nosit' al' pekel al' nebo!
Stanu
se svojega spomni, trpi brez miru! –«

Vendar po drugi strani Prešeren ni niti sprejemal dokončne zmage grdote nad lepoto ali dokončne zmage smrti nad poezijo. S tega vidika zasluži posebno pozornost balada *Neiztrohnjeno srce*, ki pripoveduje, kako grobarji najdejo v grobu »pevčevo srce«, ki »pesmi večne branijo mu trohnet'«. Ko nazadnje pesnikovo srce odprejo, da bi mu dali večni pokoj, »srce tako skopni ko beli sneg spomladi, da kaj zagrebsti ni«, sklene Prešeren. Ne, niti smrt po njegovem nima zadnje besede.

Oneya B. Rajšel

Poskusi vnovič in zopet znova

Novela je prejela prvo nagrado na 40. literarnem natečaju revije Mladika

Porinem ključ v režo pod volanom in ga obrnem. A avto ne iztisne iz sebe nobenega zvoka, niti piska. Poskusim še enkrat ... Nič.

»OČIII!« zavpijem. Ja, nekaj dni pred enaintridesetim rojstnim dnevom se v določenih okoliščinah še vedno oglašam kot otrok.

»Kaj pa je?« se odprejo lesena garažna vrata. Na srečo se rešilna pojava nahaja le nekaj metrov od očitno kujajočega se, nepremakljivega rdečega groma.

»Avto ne vžge.« Za demonstracijo še enkrat obrnem ključ. Tokrat ford malce pokašlja, nato pa zopet obmolkne.

»Akumulator verjetno.« Že me podi s sedeža in svojih slabih sto kil posede na voznikov sedež. Spet nobenega odziva. Upokojeni uslužbenec cestnega podjetja in nekdanji avtomehanik zato seveda dvigne havbo in se zagleda v pogonski konstrukt.

»Bom jaz kar Mateja poklical,« naznani. Lokalni avtomehanik (z občinskim monopolom na tem področju) bo še enkrat poskrbel za mojega opešanega jeklenega konjička.

Po kratkem pogovoru me seznani z rezultati in naznani, da bova avto pač porinila. V želji, da se izognem sramoti prerivajočega vozila po cesti, upajoče še enkrat obrnem ključ. Glej ga zlomka, tokrat zagrm, kot je treba.

»Kaj boš pa zdaj?«

Takoj mi postane jasno, da se tokrat sama in z nezanesljivim avtom na Primorsko ne upam (nekoč – v mlajših in pogumnejših letih – sem se s podobnimi tehničnimi pripetljaji brez pomsleka podala do Zadra in srečno prispela nazaj).

»Gremo vseeno do mehanika.«

Oče mi sledi v svojem zlatem renaultu in med potjo, dolgo le dva kilometra, rotim bogove, da ni kriv akumulator ali celo kaj dražjega, kajti nezaposlena si večjega popravila ne morem privoščiti.

Med vožnjo mimo svoje nekdanje osnovne šole me po radiu preseneti novica. Umrle je Tone Pavček. Ne ... vedno svetel otrok sonca? Pričnem razmišljati o pesniku, ki je otroštvo preživel v istem kraju in se dotaknil tudi moje mladosti. Res že precej v letih, a vedno nasmejan in pozitiven, da sem pričakovala, kako bo tlačil to našo zemljico vsaj še nekaj let. V glavi mi začne odzvanjati šolska himna, ki jo je spesnil za nas in smo jo prepevali vsi otroci:

*Kadar mirnopeški otroci gredo
čez polja po rosni dolini,
jih samo sonce drži za roko
in veter boža po licih ...*

Po nekaj metrih zagledam kulturni dom, kjer sem na odrskih deskah (med nazornim kriljenjem z rokami) debitirala prav z njegovo pesmijo – prvošolka v črnih lakastih čevljicah, belih nogavičkah, modrem krilu in z modro rožo, pripeto na beli bluzi. Umetniška interpretacija mi je utrla pot na šolske odre, širše slave pa ni prinesla – izven šole nisem prejela nobene ponudbe za dodatni nastop. Me je pa življenje pri tridesetih naplavilo na Obalo, v bližino obćudovanega pesnika. Zdaj, ko živiva (hm, sva živela) tako blizu, sem ga celo nameravala obiskati. V njegovi kamniti hiši nad solinami. Pa sem očitno prepozna ...

Odsotno izročim mehaniku ključe, medtem ko oča razlaga, kaj se je zgodilo. Tudi strokovnjak se strinja, da je najverjetneje obnemogel akumulator.

»Ne verjamem, v zadnjem poskusu je vžgal brez problemov ... Kot da prej ni bilo nič,« se opogumim in oglasim. »Tudi iz Kopra, kjer je na parkirišču stal več kot tri tedne, sem se takoj odpeljala brez neobičajnih odklonov.«

Oneya B. Rajšel ob prejemu nagrade.

»No, saj bomo pogledali ...«

Usedem se k očetu v avto in odpeljeva se proti mojemu nekdanjemu domu. Očitno bom prisiljena tam preždeti še nadaljnjih nekaj ur. Dopoldan tega dne sem se s Primorske pripeljala, da po desetletju selitev sem ter tja odpeljem še zadnje malenkosti iz svoje sobe, ki to več ni. Postala je kabinet, glasbena soba in šivalnica obenem.

Oče izkoristi teh nekaj minut prisiljene bližine, da me zasliši glede trenutnega življenjskega položaja.

»Boš lahko plačala popravilo? Od česa sploh živa?« Ne gre mu v glavo, da sva oba z Juretom brez redne zaposlitve.

»Nekaj malega imam še,« ponižno odvrnem, čeprav je nadomestilo za brezposelnost že zdavnaj izpuhtelo.

»Ne najdeš nobenega rednega dela? Kaj sta sploh mislila??«

»Jah, pa kaj naj? Saj nisva stara osemnajst let, da bi živela vsak pri svojih starših ... Jure pač dela preko študentske napotnice nekoga drugega, dokler ne najde kakšnega posla,« skušam pojasniti majave noge finančne (ne)stabilnosti. Svojega dragega sem lansko poletje spoznala na Kanarskih otokih, se vulkansko zaljubila, pred pol leta pa sva končno v pristaniškem mestu tudi zaživela skupaj.

»V šolah ne iščejo?« Čeprav sem namigovala že večkrat, da me delo učitelja ne veseli, se mojim staršem zdi to edina sprejemljiva služba za profesorja, medtem ko nimajo nobene predstave, kaj uporabnega bi lahko počel sociolog kulture.

»Ne, nočem več delat tam,« tiho odvrnem. Po štirih hramih modrosti, kjer sem poučevala, sem se sprijaznila, da nisem Michelle Pfeiffer v Nevarnih srcih, in vse, na čemer sem delala v tem času, zmetala v smeti. Če bi me Tone videl v tem času, bi dejal, da sem se začela spreminjati v *pustatelja* – nesimpatičnega, pustega človeka; človeka, ki to ni.

»In kaj boš delala? Zakaj si potem hodila na fakulteto?« Vprašanje, ki ga je treba prevesti v: Zakaj smo ti plačevali šolanje? Toliko časa?

»Pisati želim ... O šolskem sistemu, v katerega ne verjamem več. O brezpredmetnosti ocenjevanja, razlikah med šolami, Romih, prirejenih točkah na maturi, o diplomu iz poslovanja, ki sem jo napisala za Tjašo (sama, brez njene pomoči), da je potem diplomirala z deset (in mi dela ni v celoti plačala – očitno se ji je 500 € zdelo preveč) ...«

»Ampak od pisanja se ne da živeti!« pribije.

»Ja, vem.« Obupam. »Bom že našla nekaj.«

Ko prispeva 'domov', se zaprem v svojo nekdanjo sobo, kjer stoji enako pohištvo, a napolnjeno z lastnimi drugih, na steni pa so posterje Brada Pitta zamenjali umetniški pejzaži. Pomislim, če sem v prtljažnik avta odnesla res vse.

»Jooj, kako bi lahko to pozabila?« skočim in iz špranje za predalom pisalne mize potegnem štiri barvne zvezke. Prelistam prvega in pozornost pritegnejo velike črke:

20. 2. 1994

Dragi dnevnik,

med temi doooooolgočasnimi počitnicami se mi je končno zgodilo nekaj zanimivega!!! Poklical me je RAVNATELJ (prosim lepo!!) in me prosil, če lahko pridem v šolo, kjer bodo snemali oddajo o Tonetu Pavčku, pa želijo, da bi še mi otroci predstavili njegove pesmi.

Valda sem šla (kot da imam kaj pametnejšega za delat). Namestili so nas v vrtec in nam, večjim in odraslejšim posedli v naročje malčke. Tudi jaz sem dobila svojega, potem pa je režiser dogodka naročil PRAV MENI, da sem oddeklamirala njegovo Kako raste mama. Bila sem ZELO ZELO živčna in sem se zmotila. Upam, da bodo vseeno uporabili kader in bom na televiziji!!! Si predstavljaš?!!

Nasmehnem se in misli mi zopet uidejo k šolski himni. Tokrat v glavi poplesava refren pesmi:

*V Mirni Peči je vedno lepo,
tako poleti kakor pozimi
in tako naj stoletja še bo,
dobro na peči ali pa v kleti.*

Je tu res tako lepo?

Od kar pomnim, sem si želela stran. Je že res, da imajo zeleni travniki, rokavi rečice, ki se vije po dolini, in bohotni gozdovi svoj čar, mi pa ozkoglednost ljudi nikoli ni ustrezala. Z občino, ki šteje več glav živine kot prebivalcev, nimam dobrih izkušenj glede sprejemanja drugače mislečih – že vegetarijanci, ki ob nedejljah ne zahajamo v cerkev, smo čudaki in s svojim travožitjem slab zgled spodobnih bogaboječih faranov.

Medtem ko Tone opeva pridnost ljudi in prednosti trdega dela, ki so njega iz Zelenike spremenili v vitalnega mladca, so večino mojega odraščanja zaznamovala negodovanja, ker sem ves prosti čas preždel za knjigami – seveda romani ali pustolovskimi zgodbami, ne pa šolskimi.

Želela sem si stran iz kraja, kjer v 20. stoletju še vedno obsojajo ločitev ženske od zapitega moža, predrznica pa si je kasneje omislila celo skoraj desetletje mlajšega ljubimca. Tu pripetljaj s kolesarjem, ki nekoga oplazi s krmilom, čez dan preraste v novico o drvečem tovornjaku, ki je zbil nič hudega slutečega pešca in pobegnil s kraja nesreče. O novi lokaciji šole, ki jo je nekdo želel premakniti za celih petsto metrov, so se prepirali več kot leto dni, za več let pa zaradi hiše in različnih civilnih iniciativ zaustavili tudi gradnjo avtoceste.

Stran iz kraja, kjer sosed prijavlja soseda, kajti njegove čebele (ki tam spremljajo prebivalce že desetletja) so si prevečkrat drznile ponečediti njegov, da frišno opran in zglančan avto.

Stran iz kraja, kjer župan onemogle volivce snubi po bolnišnicah in (po ponovnem preštevanju glasovnic) zmaga za dva glasova. (Ne, nisem šla volit. In moja babica tudi ne. Pa naj kdo reče, da posamezni glasovi ne štejejo!)

In ne nazadnje, stran iz kraja, kjer med manj kot tisoč prebivajočimi v roku pol leta dva mladoletnika naredita samomor.

Ah, že Valvasor je pisal o pogostih nesrečah in tegobah, ki pestijo ta kraj.

Po šestih urah nestrpne čakanja – z domačimi smo skupne teme s preletom življenj sorodnikov in sosedov ter premlevanjem politične situacije in vse-spolšne krize hitro izčrpali – sem lažja za zadnjih sto evrov v denarnici (da sem lahko poravnala račun, sem si jih morala od očeta sposoditi še dodatnih štirideset) končno odrinila proti vetrovnemu koncu države. Očitno je za neprostopoljni postanek le bil zaslužen akumulator.

Motorček prede kot star maček in zahvaljujoč končno dograjenemu odseku avtoceste se čez pol ure že peljem mimo prestolnice, ki si je večino preteklega desetletja delila naziv mojega doma. Študentskim romanjem med Ljubljano in Dolenjsko je sledilo nadomeščanje na dveh dolenjskih šolah in pol leta nezaposlenosti, nato pa sem končno spet našla delo v upravnem, kulturnem in gospodarskem središču, da sem si lahko v najetem stanovanju sredi mesta nakupov uredila začasno prebivališče. Nadomeščanje delavke na bolniškem dopustu. Pogodba je bila podpisana za tri mesece, vendar z možnostjo, da se bolnica kadarkoli lahko vrne na svoje delovno mesto. Tako nisem vedela, če bom naslednji mesec ali teden še imela priložnost služiti denar, vendar sem vseeno za polovico mesečnega zaslužka najela petintrideset

kvadratov brez balkona in prvič zaživela sama (brez večnih sostanovalcev v zanemarjenih luknjah iz študentskih časov). Tako kot sem želela jaz. In uživala v namišljeni prostosti do letošnje selitve.

Z gromom že drviva (ob odhodu iz domače hiše imam vedno nekoliko težko nogo, da števec redko pokaže manj kot 150 km/h) mimo Vrhnike, ko me stisne pri srcu. Nekaj mesecev poučevanja v Cankarjevem rojstnem kraju (dokler se gospa brez odstranjenega tumorja na možganih ni vrnila na svoje delovno mesto, da oddela še zadnje leto pred upokojitvijo) je utopično željo, da svoje življenje posvetim širjenju slovenske besede med mladimi, dokončno poteptalo. Je v času in kraju, kjer otroci med šolsko konferenco mečejo v okna zbornice težke snežne kepe, pa nihče ne ukrepa, še vedno učitelj in izobrazba luč prihodnosti ter upanja za Slovence? Kaj bi porekla na to nesrečna učiteljica glasbe, ki ne more normalno izpeljati nobene ure več. Njena učilnica se nahaja ob jedilnici, ure glasbe pa se večinoma odvijajo v času kosil, ko je razgrajanje kljub dežuranju in obveznemu spremstvu drugih učiteljev neznosno in neobvladljivo. Mozartove simfonije se tako zlivajo z žvenketom krožnikov in vilic ter vreščanjem 'razposajene' mladine. Njenega pritoževanja nihče več ne jemlje resno. Šoli so zavladali vsevedni starši z vplivnimi vezami in v strahu pred neskladji ali medijskimi škandali večina obmolkne in potrpi.

Večji del učiteljev ne deli več Pavčkovega posebnega upa, ki ga je polagal na mlade rekoč, da *iz te mladine ne more bit nič slabega*. Kaj bi porekla oba s Cankarjem, če bi, zaskrbljena za usodo slovenskega jezika in naroda, spremljala zaničevanje vsega napisanega, z gorečim poudarkom na domačih besedilih? Tudi njunih zgodb, dram ali pesmi – pa čeprav so (večino prisilno) prebrali le eno ali pa nobene. Leposlovje ni več del mladostnikovega vsakdanjika. Današnja mladina živi za blagovne znamke, televizijo, *slamorenje*, *gnusobo*, ki *žali okuse in poneumlja slovenski narod*, in svetovni splet, ki časti drugačne vrednote. Na predbožični dan je učenec šestega razreda odrinil sošolko, ki je želela na tablo napisati Srečen božič in novoletne praznike, češ: »To napiši na Facebook, ne tu.« Prijateljstva in voščila spadajo v virtualni svet.

Hitro odbrzim mimo in se poskušam prepustiti prijetnejšim mislim, a ne gre. Čez nekaj minut opazim, da je števec za obrate padel na nullo.

»Saj bo vse v redu!« se neuspešno prepričujem. Kljub buljenju v armaturno ploščo in prepričevanju kazalca, naj se dvigne, ta še vedno počiva na dnu

števca. Učinek je nasproten, umolkne tudi radio ... in ... na stopalki za pogon ne čutim več ničesar. Pristnem, a deležna nisem nobene spremembe. Mrzlično začnem razmišljati, medtem ko hitrost vožnje vztrajno pojenjuje.

»Elektrika ...« pomislim. In ugasnem luči ...

Noga spet začuti zagon in števec hitrosti se ustali na 100 km/h, dokler ne pripeljem do postajališča, kjer parkiram.

»Muci, z avtom je še kar nekaj narobe,« hitro pokličem svojega dragega in se premagujem, da ne zajokam v telefon.

»Kaj?« ježno vpraša. Jure ima slabe izkušnje z mehanskimi 'virtuozi' in jim ne zaupa več, odkar je na dvigalki pustil malo premoženje, pa vseeno ostal na avtocesti. Razložim mu, kaj se je zgodilo in takoj mu je jasno.

»Alternator ... Kaj ti ni pregledal avta?«

»Ja, naj bi bil akumulator, pa še nekaj na vplinjaču, kar so vse zamenjali.«

»Očitno ni bilo samo to ... Koliko ti je pa računal?« je čedalje bolj jezen. Ko mu odgovorim, samo še zapiha: »Kaj boš sedaj?«

»Ne vem.«

»Ko se je meni to zgodilo, sem se vozil še dobro uro. Če boš vozila brez luči, znaš priti do Kopra.«

»... Jah nič, pač grem,« nimam izbire. Jure je na poti na Koroško, kjer bo prespal pri prijateljih, jutri pa ga čaka pogreb nekdanje punce. Očitno povsod po zraku plava nekaj, kar sili k novim začetkom ...

»Če bo karkoli narobe, pokliči ... Sam ... saj bo šlo ...«

Ne zdi se mi najbolj prepričljiv, vendar če ne želim na črpalki preždeti do naslednjega dne, moram vsaj poskusiti.

Vžgem motor in brez luči zapeljem na cesto. Na srečo je pred mano še slaba ura dnevne svetlobe, upam le, da imajo angeli v modrem pametnejše delo, kot je prežanje na male prekrškarje.

Med vožnjo nenehno spremljam števec. Zaenkrat vse kaže na zmago, vendar se vseeno ne morem sprostiti. Jezna razmišljam, kako danes ne moreš zaupati praktično nikomur več. Tale mehanik si računa na uro dobrih trideset evrov, medtem ko sem sama zaslužila komaj tretjino tega, pa je moja izobrazba štiri stopnje višja od njegove. Na jezikovni šoli so mi plačevali po deset evrov na uro, ko pa sem preračunavala, koliko dela vložim v delo z otroki, se je znesek še dodatno zmanjšal. Da odgovornosti in psihičnega npora sploh ne omenjam. Nespečne noči so bile v času poučevanja

nekaj povsem običajnega. Enkrat sem se ukvarjala s tem, ali bo Adam iz romskega naselja naslednji dan sabo v šolo res prinesel nož – pred čemer me je svarila dobronamerna sodelavka, ker sem ga po zvonjenju in večkratnih pozivih nekoliko grobo nagnala v razred. Drugič me je pestilo vprašanje, kaj naj storim z dečkom, ki ne želi več v šolo, ker ga že več let maltretira sošolec (kar mi je zaupala nebogljena mama na govorilnih urah) – ta pa ima doma spet drugačne težave. Tretjič besede pomembne visoko izobražene matere z visokoletečimi cilji za svojega dvanajstletnega 'nadbudneža': »Vaša odgovornost je, da spremlja pouk, si zapiše domačo nalogo in jo naredi!«

»Kaj predlagate? Glede na to, da učim na šoli še slab mesec, ga še ne poznam dobro. Kako naj ga prepričam, da bo sledil, upošteval navodila in ne motil ostalih?« sem jo poprosila za nasvet.

»Vi ste pedagog! Vaša odgovornost je, da dela!« so se ponovile z visokim tonom poudarjene besede.

Prepričala sem gručo nepotrpežljivih cigančkov, da so me poslušali in mi sledili, prisluhnili so mi celo hormonsko podivjani najstniki na gostinski šoli, pri njenem sinu pa se je popolnoma zataknilo. »Mi lahko pomagate? Kako delate z njim doma?«

»Pri gospe Polajnar ni bilo problemov. Ona ga je znala motivirati!«

Ja, z dobrimi ocenami, ki niso primerljive znanju. Po izkušnji na prejšnji osnovni šoli, kjer kljub večinskemu ukvarjanju z Romi držijo visok nivo znanja, sem kmalu ugotovila, da se tukaj od otrok pričakuje precej manj in ocenjuje veliko višje. Vendar sem ostala tiho ...

Četrtnič so spanec preprečevala priporočila, da se odgovori učencev ob ustnem spraševanju zapišejo. Zgodilo se je že, da je prišel oceno izterjat odvetnik in učiteljica je morala v zagovor svojega ocenjevanja predložiti dokaze ...

Petič ...

Dvomim, da mehanika težave z motorji, končniki in podobnimi stvarmi držijo pokonci dolgo v noč. In sedaj? Kdo bo odgovarjal in plačal avtovleko, če ostanem na cesti, ker ni dobro opravil svojega dela?

Pred tunelom se kazalec zopet dotakne ničle in čez trenutek vozilo izgubi ves pogon. Za hip pomislim, da bi ustavila, vendar ne ... spuščam se po klanecu navzdol ...

Srečno prispem do konca zadnjega predora pred ciljem, vendar me tam čaka razcep. Desno proti Trstu, levo proti Kopru. Ne upam več naprej, zato le

ustavim na odstavnem pasu. Ko neuspešno pograbilim telefon, ki pade po tleh, opazim, da se mi tresejo roke.

»Hočem domov,« zastokam.

Še preden prižgem cigareto, da se pomirim in premislim, kako naprej, ob avtu ustavi rumen kamionček cestne službe. Stopim ven.

»Je vse v redu?«

»Ne, avto je mrknil. Ne vžge več.« Skoraj zajokam. Ne vem zakaj, saj gre le za avto.

»Imate kable?«

»Ne. A itak ni akumulator. Prihajam od mehanika, ki ga je zamenjal. Bo kar alternator,« strokovno razložim, kot da sem dobra poznavalka konstrukcije vozil, pa niti približno ne vem, o čem govorim.

»Če pokličete avtovleko, bo zneslo kar precej denarja,« hoče pomagati. »Poznate koga, da pride pogretnit avto?«

»Ne, nisem od tukaj, ne poznam nikogar.«

S sovoznikom izmenjata nekaj besed, ki jih ne slišim, medtem ko obupana zrem vanju.

»Peljite za nama, gremo do naslednjega izvoza,« pozove moj rešitelj in polna upanja jima sledim. Izvoz je že čez nekaj metrov klančine, da lahko drsim za njima, in pripeljeta me do hiše, kjer ustavim.

»Možeš ovdje, da ga pustiš, kolikor hočeš. Hiša je od firme,« odgovori sovoznik, ko vprašam, če moram avto še danes odstraniti, da se izognem jeznim lastnikom.

»Super, hvala!«

»Se boste znašli od tukaj naprej?«

»Ja, hvala, hvala, hvala!«

Odpeljeta se, jaz pa hitro pozovem Jureta. »Daj pokliči prosim Klaro, če me lahko pride iskat,« mu rečem in razložim, kaj se je zgodilo. Klara je njegova sotrpinka s študija arhitekture. S partnerjem sta za majhne denarje kupila staro, napol podrto hišo v centru Kopra, jo obnovila in v njej uredila tri stanovanja, ki jih sedaj oddajata podnajemnikom, med katere spadava tudi midva. Po pol leta življenja v mestu sonca sta najina najemodajalca edini osebi v teh koncih, na katera se lahko obrneva.

Medtem ko čakam na rezultat telefonskega klica, si živčno le prižgem smotko in razmišljam o življenju v pristaniškem mestu. Sem sva se preselila sredi navadno muhavega aprila in bila nad vremenom, prijaznostjo ljudi in nenehnim dogajanjem v mestu navdušena. Imela sva srečo, da sva prišla ravno v volilnem letu. Večerno nebo je vso pomlad in poletje vsaj nekajkrat na teden razsvetlil ognjemet, za pestrost ostalih dni in večerov so poskrbele različne

prireditve, predstave in koncerti, pa tudi petarde ob uspehih lokalnih športnikov. Sama športa ne spremljava, so pa naju lokalni gorečnejši na nogometno tekmo opozorili z razbito šipo na avtu z ljubljansko registracijo mojega heroja.

»Dobil sem jo. Poslal ti bom njeno številko, da ji sporočiš, kje natanko si.«

»Ok, hvala. Se slišiva kasneje.« Pokličem Klaro in ji opišem lokacijo nesrečnega postanka.

»Ciao,« čez pol ure skozi okno s spuščnim steklom pozdravi še vedno zagorela blondinka.

»Hejla,« odzdravim Klari in najnujnejše preložim v njen prtljažnik. Ostalo bom prišla iskat jutri, ko bo treba organizirati tudi vleko mojega nesrečnega konjička.

Pogovor se vrti okoli mehanikov in priporoči mi nekoga iz sosednje vasi. Sama ima z njim odlične izkušnje, je kvaliteten in poceni. Ne moti me, da za popravilo ne bom prejela računa, strinja se, da je dober serviser vozil danes zlata vreden.

»Kje pa je Thed?« povprašam po njenem partnerju.

»Njegovi prijatelji iz Belgije so prišli in piknikirajo na Ospu. Prepustila sem ga moškim pogovorom, ker je precej osamljen, odkar se je preselil sem. Ni še našel prave družbe.« Po šestnajstih mesecih veze na daljavo se je iz belgijskega mesta lansko leto preselil k njej.

»Ljudem se očitno ne da govorit angleško, slovenščine pa še ne obvlada dovolj dobro, da bi lahko normalno komuniciral. Ne vem ...«

Spomnim se intervjuja z gospo, ki živi v teh krajih že dvajset let, pa pravi, da je še vedno niso popolnoma sprejeli medse. Na radiu pozivajo k strpnosti, ker ob vikendih ceste okupirajo suhozemci, Jureta sodelavci še vedno kličejo žabar, pa tudi sama moram na razgovorih vedno razlagati, čemu sem se znašla v njihovih krajih. Neuspešno, ker si me kot delavke očitno tu ne želi nihče.

»Sliši se, da nisi naša,« sem deležna ob vsakem pogovoru. Počasi sem že sita, da se me označuje glede na govorico. Dolenjci me obtožujejo, da govorim ljubljansko, v Ljubljani takoj opazijo tonemsko naglaševanje, na faksu sem jih slišala že v prvem letniku, da se tako močan naglas za bodočo profesorico ne spodobi, in tudi tukaj nisem 'njihova'. Hvala bogu za knjižni jezik – kdo pravi, da ne združuje? Kaj so selitve v že tako majhni deželi res tako nezaželene? So Toneta sprejeli za svojega?

Medtem ko vijugava po cesti (ženska vozi še hitreje kot jaz), končno opazim luči, ki osvetljujejo okno v svet. Čez nekaj minut že stopim skozi Muda

in se sprehodim po ljubljennem mestnem trgu. Pred vhodom me v ozki uličici z višine pozdravi na vrvi obešeno perilo, ki se mu moram izogniti, da lahko odklenem vrata.

»Ooooooh, domek! Končno mi je uspelo!« Čeprav novodobni sabinjek¹ se v njem počutim fantastično. Tukaj sem le Jaz, neobremenjena s preteklostjo, z jezikom, z okolico in pričakovanji drugih. Lahko sanjam. Lahko počnem, kar želim. Lahko verjamem vase in svoje želje. Morda ne posedujem službe za nedoločen čas, lastniškega stanovanja, novega velikega avtomobila in večnih kreditov, imam pa srčne cilje, h katerim pogumno stremim, in ljubezen, ki me pri tem podpira. Dokler se ne uresničijo, bo pač vodilo moje malenkosti predstavljala modrost (zame) velikega pesnika:

*A če ne prideš ne prvič ne drugič
do krova in pravega kova,
poskusi
vnovič
in zopet
in znova.²*

¹ Izraz, ki ga je Tone Pavček uporabljal za človeka, ki nima lastne hiše in zemlje; preživlja se z dnino.

² Tone Pavček: Ko hodiš, hodi vedno do konca.

Sebastijan Valentan

Kelih življenja

*Dvigniti želim kelih,
obogaten
z biseri in zlatom,
s smaragdi in opali,
v katerega so izlili
življenjski eho,
bivanje in nehanje.*

*V njem je okus drugačnosti –
Anina slutenjska umetnost,
ki jo le posvečena roka uresniči
in naredi dostopno –
meni,
tebi,
ki si spravljen
z Njim.*

POD ČRTO

SLOVENSTVO – MIT?

»...je duh slovenstva večkrat pretirano nacionalno naravnano in da nas mitizacija slovenskih korenin in slovenstva samega marsikdaj zaustavi (sic!) pred odprtem (sic!) gledanjem v prihodnost. Zato je potrebno, da iščemo dodatne vrednostne značilnosti naše skupnosti, ki nas bodo postavljale v središče dogajanja. Etnično prepričanje o slovenstvu naj torej prepustijo mesto državljanstvu...«. Dovolili smo si dolg citat iz Primorskega dnevnika (iz kronike o skupščini posameznika v SKGZ), ker bo gotovo sprožil veliko diskusij v naši javnosti.

Kritičnih namigov na našo tra-

dicionalno identiteto smo že kdaj zasledili v razmišljanjih skgzejevskih krogov, toda tako očitnih še nikoli. Tudi morebitno opravičilo, da je kronika pač sinteza na zborovanju izraženih misli, nas ne more pomiriti. Zato postavljamo SKGZ-ju nekaj vprašanj.

Kaj pri SKGZ-ju razumejo kot »pretirano nacionalno naravnano«?

Kaj je za SKGZ »mitizacija slovenskih korenin«?

Kaj razumejo pri SKGZ-ju kot »odprto gledanje v prihodnost«?

Katere so za SKGZ dodatne vrednostne značilnosti slovenske manjšine?

Zadnji stavek, ki terja odgovor, je slabo zapisan in zato nekoliko nejasen: ali moramo »Etnično prepričanje o slovenstvu naj torej prepustijo mesto državljanstvu« razumeti kot »odpovejmo se slovenski identiteti in se zadovoljimo z oznako italijanski državljani? Ali naj iz tega sklepamo, da namerava SKGZ na prihodnjem kongresu zamenjati naziv in izpustiti slovenski »S«?

Na začetku smo tvegali napoved, da bodo vrstice v ležečem tisku gotovo sprožile polemike v manjšini. Ali pa tudi ne. Če se bo zgodilo slednje, pomeni, da nas je apatičnost povsem poplavlila in da smo se slovenstvu povsem odpovedali!

Zapisnik 40. literarnega natečaja MLADIKE

Komisija literarnega natečaja Mladike, ki se je sestala v ponedeljek, 30. januarja 2012, na sedežu Slovenske prosvete v Ulici Donizetti 3, je obravnavala 97 prispevkov v prozi in 100 ciklusov pesmi, ki so v roku prispeli na uredništvo revije. Komisija je po temeljiti razpravi in oceni dospelih prispevkov podelila sledeče nagrade:

PROZA

☼ **Prvo nagrado** prejme novela **Poskusi vnovič in zopet in znova**, ki je prispela pod psevdonimom Minerva 31. Avtorica prepleta dogodek iz aktualnosti z osebnim doživetjem in medtem opozarja na probleme sodobne družbe. Preseneča z optimistično držo in živahnim slogom.

Avtorica novele je **Oneya B. Rajšel** iz Kopra.

☼ **Drugo nagrado** prejme novela **Pradedo Josipa Sanje**, ki je prispela pod psevdonimom Amerika. Avtor se vsebinsko navezuje na novelo Samorastniki koroškega pisatelja Prežihovega Voranca. Zgodba je vsebinsko zaokrožena, slog je napet in dodelan.

Avtorica je **Sonja Bezjak** iz Ljubljane.

☼ **Tretjo nagrado** prejme novela z naslovom **Obtožnica Karoline Trampuš**, ki je prispela pod psevdonimom November. Avtorica prepleta zgodovinski motiv s tesnobnimi občutki sodobnega človeka, zgodbo je izpeljala izvirno in z izpiljenim jezikom.

Avtorica je **Tanja Vamberger** iz Domžal.

Komisija priporoča za objavo še novele: **Nad getom še zvezde ne svetijo**, ki jo je napisala Teja Močnik, **Halava** Darice Majer Leban, **V vrtincu** Olge Paušič, **Ledeno srce** Ane-Marije Pušnik in **Spenjač** Manke Kremenšek Križman.

POEZIJA

☼ **Prvo nagrado** prejme cikel pesmi **Nedotakljiva**, ki je prispel pod psevdonimom Ikona. V verzih spleta ljubezensko igro in dvogovor med zaljubljenecema in preseneča z izvirnimi podobami in izbranim jezikom.

Avtorica je **Irena Husu** iz Tomaja.

☼ **Drugo nagrado** prejme cikel izbranih neobjavljenih pesmi iz cikla **Mama**. Avtor v verzih razpreda intimen odnos z mamo. Izraža iskreno čustvo, ki nikoli ne zapade v sentimentalnost.

Avtor je **Dominique Reščič** iz Gornje Radgone.

☼ **Tretjo nagrado** prejme cikel pesmi **Luna v razmajanem stolu**, ki je prispel pod psevdonimom Rija. V ciklusu pesmi prevladujejo drobne slike iz narave, ki delujejo kot moderne impresije, v katerih prevladuje samostalniški način pisanja.

Avtorica je **Marija Šedivy** iz Gornje Radgone.

Nagradi za Rudija Vouka in Walfrieda Wutscherja

Narodni svet koroških Slovencev in Krščanska kultura zveza sta 23. januarja v Tischlerjevi dvorani Slomškovega doma v Celovcu izročila 33. Tischlerjevo nagrado domačemu odvetniku in javnemu delavcu Rudiju Vouku »za zgledno pokončno držo in dosledno dejavno skrb za pravice koroških Slovencev v politiki, šolstvu, kulturi in gospodarstvu«.

Med številnimi slovenskimi in avstrijskimi gosti so bili predsednik slovenskega ustavnega sodišča Ernest Petrič, takratna podpredsednica državnega zbora, zdaj ministrica za Slovence v zamejstvu in po svetu Ljudmila Novak, takratni državni sekretar pri Uradu za Slovence po svetu

Boris Jesih, poslanci Jožef Horvat, Alenka Jeraj in Franc Pukšič, predsednik Sveta slovenskih organizacij Drago Štoka iz Trsta, celovski stolni dekan Mihael Krištof, predsednik Mohorjeve in rektor Doma prosvete Sodalitas v Tinjah Jože Kopeinig, ravnatelj slovenskih srednjih šol na Koroškem, predstavniki gospodarstva in civilne družbe.

Einspielerjevo nagrado, ki gre nemškogovorečim predstavnikom, ki se zavzemajo za sožitje, pa sta organizaciji 2. decembra lani izročili ekonomskemu svetniku Walfriedu Wutscherju za njegov odprti in iskreni odnos do slovenske narodne skupnosti v času predsedovanja Koroški kmetijski zbornici.

Iz hrvaške poezije

Izbor pripravil in iz hrvaščine prevedel Martin Silvester

Slavica Sarkotić
ZA VELIKO NOČ

*Za Veliko noč sem vedno žalostna
ker se razcvetajo
spomini v narcisah
veter pa nosi vonje otroštva*

*Za Veliko noč me prevzame spomin
ker dišijo prve sveže pokošene trave
z dragulji rose
kosa s katero je kosil moj oče
pa rjavi nekje na podstrešju*

*Za Veliko noč sem vedno žalostna
zaradi Jezusovih muk
in zaradi človeške neobčutljivosti
do tega trpljenja
da bi vsaj nosil križ iz marjetic
namesto tega lesenega težkega križa
moj Gospod*

*Za Veliko noč v meni vedno
prevlada radost
kajti sonce odpre vsako cvetlico
in zazeleni vsak grmiček
ker pridejo otroci
in zmaguje življenje*

*Do naslednje Velike noči
hranim spomine
in kakšen pirh*

Mira Šubašić
VELIKI TEDEN

*Cvetna nedelja ...
Spomin na Jeruzalem
in rumeno svetlobo mesta.
Oljčne vejice
in cvetje na stezi,
ki odpira vrata
vstajenju brez sončnega zahoda.
Bog pomirjen
s človekom
daruje mir,
ljubezen in resnico.*

*Zadnja večerja ...
četrtek, odet s skrivnostjo
izdaje in odpuščanja.
Kapljice potu
izdanega Boga
in slutnja Trpljenja
v čigar Krvi
se poraja Odrešenje.
Razpeti Bog
na Križu
Velikega Petka ...
Križana ljubezen
in Dobrota, da bi se Tretji dan
ponovno rodile
osvobojene bolečine.*

*Usmrtitev Lepote
in Smisla,
da se ob vstajenju
premagana smrt
pretoči
v Večno življenje.*

Josip Bešlić
VONJ MATERINE POSTELJE

*Če pozabim, ti me spomni,
da natrgam šopek cvetja
njenih dragih lilij,
biserne nize belih zvončkov,
skrite v hladu mojega vrta.
Njihov zvon seže do srca
in diši po materini postelji.
Kapucinke ji odnesi, prijatelj,
in ne daj, da ovene;
tako – kot moja ljubezen.*

KAJ NE, OČE

*Samota te ubija,
kaj ne, oče?
Gledam, kako sediš
s pogledom v nikamor.
Kje so ti misli:
v spominu ali v obupu?
Kako so davno izginili
tvoji najdražji:
- oče, mati
- soproga
- dva sinova
- dragi vnuk
- brat in sestra
- in mnogi prijatelji!
To ni radost dolgega življenja –
kaj ne, oče?*

Dušan Pavela
SRCE

Tvoja luč
močno sveti,
tvoji zvonovi
glasno zvonijo,
toda malokdo to vidi,
malokdo to sliši
na tem svetu.

Nikoli te temine
ne bodo zavladale,
ker je Gospod
za vse veke iz Svojega Srca
vate natočil
Svetega Duha.

Blagor pa tistemu,
ki gleda s teboj,
razmišlja in tehta
in tvojo toplino,
nesebično, z drugimi deli.

Ivana Hercog
JAZ BOM ...

Ko me stari veter odpihne
bom še vedno tu
za tvojim ušesom

Ko me ulice pometejo iz vseh svojih smeri
bom še hodila
in te spremljala
kot žvečilni gumi na tvojih podplatih
(ha, ha, ne boš me videl)

Ko me sneg skrije v svojo belino
bom ljubkovala tvoje roke
otrok z očmi žene

In ko bo dež ubil mojo vedrost
bom samo še kaplja
skrita v kotu tvojega okna

In tudi ko me ne bo več
bom jaz ...

S. Marija Presvetega Srca
(Anka Petričević)
KLIČEŠ ME

Kličesh me s klicem
večnih vrhov ...

Kako naj se k Tebi povzpnem ...?

V dolini grlica
neprestano ihti.

TLA MOJE DOMOVINE

Tla moje domovine so napojena
s tegobami in bolečino,
in vsaka moja stopinja
zapušča krvavo sled.

Kako naj Tebi
pripravim prihod,
kako naj cvetočo
preprogo razprostrem?

Ti pa boš razširil roke
in srce mi k Sebi stisnil, ker si Ljubezen,
ker si usmiljen in blag.

Irena Žerjal

Peta Avenija in smrtne zagate

(ali »marmelada newyorških kolačev« - 3. del)

Russian buffet

»Če je buffet, nimajo kave!«
 »Boš videla, da ime včasih vara!«
 Moj pozabljeni šesti čut deluje! Obujam literarne reminiscence! Stopamo na stopnice stare kafetarne, kamor je Izidora Duncan popeljala svojega obnemoglega pesnika. Jesenin je bil takrat v New Yorku najnesrečnejši poet in je velemesto sovražil še bolj kot domače staliniste. Bil je v hudi stiski. To slikovito filmsko mesto mu je bilo tuje. Palače so mu bile napoti, »ameriško pot« pa je docela odklanjal. Velemestni vrvež mu je bil vedno odvraten in Izidora tega ni mogla omiliti.

Zanimiv prostor, kjer ohranjajo spomine na carski čas, ko so vsak sedež zalimali v baržun in so s stropa žvenkljali stekleni biseri.

Duh po žlahtnih ruskih čajih, lesketajoči se marmornati stebri in stebrički izza težkih baržunastih zaves. Verjetno kuhajo čaj v trebušastih čajnikih iz carskih pradob.

V prostoru je celo polkrožna knjižna omara, in vame se zazirajo zlate črke lepo vezanih knjig. Sumim, da bi tamkaj utegnili ugledati celotnega Puškina, o Jeseninu pa verjetno nimajo nič.

Ne, v tem trenutku moram zbrati iz raznih žepov in denarnice cvenk, saj mora biti račun plačan.

Zdenka trdi, da sedi ob pultu znan igralec. Jaz ji pravim, da morava biti medve prav dobri igralki, če hočeva srkati slavni ruski čaj za manj važno plačilo! Sumim namreč, da sva zaradi moje vznesenosti v enem najdražjih lokalov na peti aveniji. Tisti filmski igralec, v katerega se je Zdenka zamaknila, lahko plača karkoli

mimogrede, naju pa bo preganjala lakota, če mi ta čaj izprazni denarnico.

Zavijam z očmi, otožno pogledam natarjara kot ruske kneginje vseh preteklih dob, nato rahlo zamižim in ugotovim, da se nas je natarar usmilil ter vse skupaj zaračunal za pet dolarjev.

Zdenki je bila moja angleška ruščina ali ruska angleščina popolnoma odveč, pa je vseeno pohvalila lepo kavarno. Dovolim si še nadaljni trik in ji odgovarjam v staroruščini.

Ker sva siti in napiti, si kar predstavljam, kaj bo rekla.

»Sem se počutila kot tista knežnja Anastazija iz ti-stega starega filma, kjer ima glavno vlogo Yul Bryner!«

»Čestitati mi moraš! Saj sva prišli skoraj zastonj celo do maslenih kiflov! Ti se niti ne zavedaš, da kjer ni sen-ce cenikov, ampak ti ob pultu sedi slavni filmski igralec, so cene stratosferske! In to v centru Pete avenije in njihov bogatašev!«

»Odkar sva čez lužo, še nisi bila tako prestrašena!«

»Čestitati mi moraš, ker sem tako ali drugače zaigrala plemenito rusko kneginjo dovolj prepričljivo!«

»Da, ampak tisti igralec te je zares vneto pogledoval!«

»Tudi jaz bi radovedno opazovala revno cerkveno miš, ki sprašuje po ceni enega vodenega ruskega čaja, medu!«

»Nisem vedela, da znaš tako zares zaigrati tuje osebe iz preteklosti!«

»Še nekaj takih podvigov, pa bo moja anima postala samoozvočna beseda »medu«, ki je ljubljanska spakedranka!«

»Morda pa se je v tem delu starega New Yorka dobro znašel poet Garcia Lorca! Vse drugačne manire je imel kot Jesenin, Sergej z ruskih planjav, razvajen z milimi manirani plemenite Izidore!«

»Jesenin ni prenesel poceni komedijanstva, hlep-nja po vulgarni in predvsem bogati potrošnji, maščevala pa se mu je huda bolezen, to je alkoholizem!«

»Oh, Jesenin, Jesenin, in spet Jesenin! Pa saj je bil Lorca in še tisoč drugih, enako imeniten pesnik! Zakaj bi mislili samo nanj! Saj je že tri četrto stoletja mrtev poet! Pozabi že enkrat na tvoje radijske scenarije!«

»Niso samo scenariji, so igrani eseji!«

»To je nova umetniška zvrst, kajne?«

»Ni samo ena, jih je kar več oblik. Nekaj podobnega so počeli že v petdesetih letih, ko je imel radio

slovenski spored skoraj štiriindvajset ur na dan. Veliko slovenskih emigrantov je garalo za kulturne oddaje v tistih negotovih političnih dimenzijah, ki si jih dandanes težko predstavljamo. Veliko jih je pristalo prav v tem mestu! Če bi imeli naslove in bi koga obiskale, bi lahko napravile dober vtis.«

»Zakaj so telefonski imeniki na svetu? Hajmo, poiščimo kak naslov!«

»Lepo te prosim! Sredi poletja, in to v sončnem avgustu, ko vsi potujejo, marsikdo v romantični »stari kraj« ali pa na počitnice izven velemesta! Mar nimava drugih načrtov? Pojdiva že vendar v naravoslovni muzej!«

»Seveda! V mojem priročniku zajema opis tega inštituta kar polovico strani!«

»Se mi zdi, da ruski čaj vzbudi tek! Lačna sem!«

»Lačni sva obe!«

Italijanska restavracija z razsežnimi prostori ima zelo jasne pojme, kako privabiti čim več gostov. Današnji menu je poceni in očitno svež. Sredi pogrnjenih mizic je tudi pladenj dišečega kruha. Popolnoma pozabim na prezirljivo držo mojega najdražjega poeta Jese-nina in se bašem s kosi kruha!

Siti in napiti greva po znamenitih ulicah kar naravnost k neokolonialistično zidani stavbi, ki je ne moreva zgrešiti. Pročelje je sicer stasito, a nič ne daje slutiti, kakšne zaklade skriva. To sem sicer poznala iz filmov, a me nekaj radovesnosti nese, kot bi bila stara šestnajst let in bi prvič stopala v svetovnoznani muzej.

V preddverju je znano mamutsko okostje kot simbol Združenih držav in njihove moči.

Pa je le simpatičen ta mamut!

Rečem Zdenki, ki je srečno začudena nad okostnjakom: »Tukajle sva obe enako izkušeni in neizkušeni, in ti si mlajša, tako da boš laže vodila obe!«

»Ne, najprej preštudirajva kompleks!«

Kakor je bila moja želja skrita, tako jo je ona brala iz mojih oči: najprej v stari Egipt! Bleknem, da je tu na ogled polovica pokradenega in ilegalno privoženega, česar ne bi Francozi nikoli dovolili, če bi nadzorovali prekupčevalski promet z arheološkimi izkopaninami.

»Oni bi pač nikoli ne dovolili, da bi kdo prekosil louverško zbirko!«

»Tu je narobe svet! Globalistika še vedno poraja, kot je vedno porajala, abotne pojave! Kaj bi nam rekli, če bi privlekli v evropske muzeje največje toteme in zaklade Montezumovega kraljestva? In bi se še hvalili, da bi bila taka zbirka bogatejša od ameriške?«

Na retorična vprašanja ni vredno odgovarjati. Sedim in razmišljam. Vkovana sem v toteme.

Bogovi iz pradednih sekvojskih gozdov. Zelena temina, spremljevalka neznanih krikov, bujnih barv in hudih sanj... vonj po neznani vrsti mahov, deževij, mrakovij, v katerih se podijo rdeči jezdec, pogumni in obnem tragični, kot je tragična indijanska zgodba!

»Že zaradi teh totemskih kolosov se je splačalo ubrati pot v Novi svet. To je doživetje, ki sem ga samo slutila.«

»Oh, Indijance pa zares lahko dobro poznamo iz nešteti filmov,« zaničljivo odgovarja Zdenka.

»Ne, kakor so tu, v sekvojske toteme vlti spomini. Vedno ostane kaj neznanega!«

»Beži, no, tudi mi Slovenci bomo čez stoletja le spomin v kakih kosmatih maskah divjih Kurentov!«

»Morda pa je to težišče sveta! Eno od težišč.«

»In ti si domišljaš, da zdaj lahko iz rokava stresaš aksiome čisto znanstvene narave, kaj da je težišče našega globusa?«

»Vem, vem, saj sem včasih domišljava, a o tem, da je bila indijanska civilizacija nekaj najsvetlejšega v ljudskem mišljenju, ne trdim samo jaz, pač pa debele knjige slavni zgodovinarjev. Močno so občudovali Indijance v obdobju romantike. Saj je Baraga k njim takorekoč zbežal. Pripadam delu znanstvenikov, ki cenijo indijanski svet, zdaj, med temi totemi, pa še bolj kot kadarkoli prej.«

»Amen. Je mar to evangelij po Baragi?«

»Kako rada bi bila ob Baragi v tistih divjinah, čeprav je moral junaško potrpeti in prenašati hude ujme in razne naravne nadloge, preden je napisal Indijancem abecedo, nato pa še prevod biblije v enega od njihovih jezikov!«

»Njihovih narečij, daj! Indijanci so bili odlični športniki, veliki magi, a drugod so bili prav zares potrebni misijonarske pomoči!«

Ne, nikakor ne smem v enem dnevu zaigrati milo kneginjo in se potem jeziti nad prijateljičinimi argumenti sredi magičnega gozda starih totemov.

»Veš, če bi imeli čas in denar, bi si lahko privoščili polet v Čikago, kjer je proseški kipar Bogdan Grom postavil slovenske toteme.«

»Kako, prosim? Proseški kipar? Od kdaj pa so tam doma kiparji? Profesorji in učitelji da, pa nasledniki izročila Jaka Štoke tudi, toda kipar, ki bi delal kipe ali celo slovenske toteme, to pa ne!«

»In vendar si nič ne izmišljam! V Čikagu! Bomo vprašali v prodajalni, če imajo kakšen album ameriške sodobne umetnosti! Tam je zagotovo!«

Mislim si, kako bi Evica vzkipela, če bi kdo ne hotel verjeti, da v Ameriki eksistira Bogdan Grom! Dobro, da ni z nama. Še dobro, da v šolah tu in tam kaj povejo o Baragi, sicer bi morala najti argumente tudi za tega starega ameriškega misijonarja! Totemi, njihov vonj, me je napeljal na take pogovore. Skriti navdušenje nad Baragovo potjo, saj me je strah, da me mlajši sogovorniki ne bi mogli razumeti. Baraga je bil svobodoljubni duhovnik ante litteram, v tistih politično pomembnih, a za posametnika hudih časih (France Prešeren docet) je bil odhod v neznano dobra rešitev. V indijanskih krajih se je takoj udomačil. Vzljubil je vse, kar je našel na tujih tleh, Indijanci so ga enako cenili, kot bi ga poslali njihovi totemski bogovi, in ne stara celina.

Ugibam, kateri bi bil tak totem, kakršnega je gledal Baraga. V njem je bil brez dvoma močan verski čut, ki je znal Indijancem dopovedati, kakšna je razlika med lesenimi podobami in abstraktnim Bogom. Vsekakor je bil trdoživi menih s pravo vero omogočil Indijancem, da so si nekoliko opomogli od konkvistadorjev, ki so jih hoteli zradirati, ker so rabili prostor za svoje pajdaše.

Morda pa je prišel Friderik Baraga iz slovenskih zmešanih razmer v novo zasedo!

Nič več ne bom razmišljala o stvareh, ki so jih boljši poznavalci raziskali, opisali, in to v različnih dobah!

»Zares nisem niti od daleč vedela, da so ti leseni orjaki take umetnine,« se oglasi Zdenkin glas izza enega od orjaških totemov. Naglas prebira letnice na panoju, kjer je vse natančno pojasnjeno. Kar se je pravkar meni zdelo nedosežno, je tam v angleščini natančno popisano. Zdenka si v notes beleži vse letnice in druge podatke.

»No, zdaj pa vas končno zanima nekaj absolutno ameriškega!« se prismeje Evica, vsa elegantna in urejena v spremstvu starejšega gospoda iz naše skupine.

»Ah, to vas torej zanima... divjine, totemi, Montezuma, zlati zakladi!«

Gospod, ki je prišel z Evico in je bil z našo skupino, se posmejuje. Opreka mojemu in Evičinemu zanimanju, ker, kakor sumim, ne mara ukažljivih žensk.

»Hm, od nekdaj uvažajo v ZDA egipčanske izkopenine, medve pa bova odnesli največjega od teh ameriških spominov, ko bova dovolj mogočni!« se postavim po vojaško strumno pred strašljivo skulpturo kot indijanska boginja.

»Pustimo šale, zlasti hudobne, pojdimo raje na kavico!« To so bodrilne Zdenkine besede.

Ko pogledam na uro, se zdravim: »Saj je čas minil kot bi migil, morda je kavarna že zaprta!«

Kot konji zdravimo po stopnišču v muzejsko restavracijo, mimo antropološkega oddelka, zooloških vitrin, vse do zlatih odbleskov azteškega zlata.

Še eno stopnišče, in smo že za mizo med dišavami očitno dobre kuhinje. Ne razumem, zakaj je tako mračno, saj tak muzej ni tako revna ustanova, da bi morali štediti z elektriko.

»Pritisnite na gumb, gospa!«

Pritisnem na gumb in obenem v zahvalo priklimam onemu, ki me je opozoril. Na mizi oživi nekakšen abadžur, tako da se lahko gledamo iz oči v oči. Gospod, ki sedi ob Evici, se smeje.

»Saj res, v naglici so nas tako površno predstavljali, da se po imenu niti ne poznamo! Sem doktor Viljem Aljaž. Aljaž je moj priimek, nič se ne čudite, tako pač je!«

»Sem Marjanka, profesorica, izčrpana od poučevanja, a čez pet dni vsekakor srečna v mojih prostorih, to je v šoli...«

»Dovolj! Nehaj! Zdaj smo v družbi, turisti na potovanju; saj smo si bližnjim in samim sebi srečni oddih!«

»Raje povej, kako si zbežala pred cestnimi komedijanti!«

Doktor Aljaž se čudi: »Komedijanti? Kje?«

»Čudno, da jih vi niste videli iz helikopterja, saj so bili bleščeče našemljeni. Raje vi povejte, kakšen je New York s ptičje perspektive!«

»Kot ga vidiš na TV ekranu. Če bi bil mlajši, bi se naučil voziti helikopter! A to je bila le trenutna želja!«

»Jaz bom verjetno opustila tudi šofranje avta, ker se staram...«

»Niste stari, če vas navdušujejo stvari iz starega tipa mundusa, quod pinxit Deus!«

O čem naj bi se pogovarjali, če ne o čudovitostih, ki se nahajajo v stavbi, in sklenemo, da si bomo ogledali še vse, kar je odprto. Zdenka me vseeno previdno vprašuje, če bom kljub večurnemu pešačenju zjutraj pripravljena na tek skozi alejo.

»To pa vsekakor!«

(dalje)

Peter Merku

Moje življenje v Nemčiji

XXXII. V potu svojega obraza ...

Kongres, ki sem se ga udeležil novembra leta 1973 v Pragi, je bil organiziran z namenom, da bi seznanili 'naše' češkoslovaške strokovnjake z najmodernejšo tehniko izoliranih stikališč sklopnih naprav, v katerih je, kot izolacijska snov, namesto zraka služil posebni plin SF6. To je omogočalo reduciranje montažnega prostora na tri odstotke tega, kolikor so ga potrebovale dotedanje visokovoltna naprave na prostem. Na vabilo so se odzvale: francoska Delle-Alsthom, švicarska Brown-Boveri & Cie ter Sprecher & Schuh in pa zahodnonemške AEG-Telefunken, Calor-Emag in Siemens. V kongresnem poročilu se je uvod zaključil z besedami: »Z veseljem pozdravljamo v Pragi predstavnike teh firm, ki se jim pristočno zahvaljujemo za trud in skrb, ki so ju vložili v pripravo svojih referatov.«

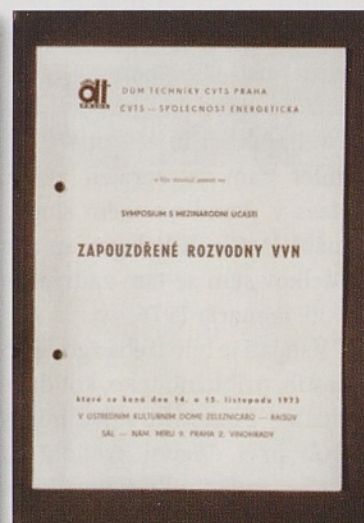
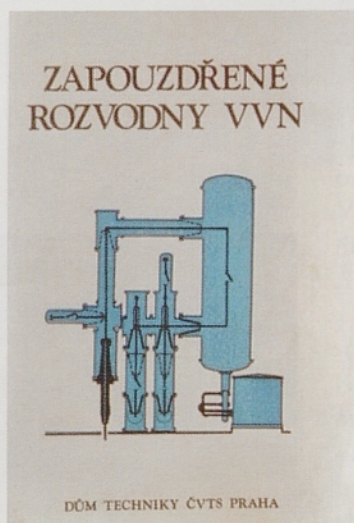
Ojoj, sem si mislil, prav danes me muči tako strašna migrena! Že zjutraj sem zaužil tableto, ki pa sploh ni učinkovala. Zato sem v pričakovanju, da pridem na vrsto, vzel še eno. Medtem ko sem poslušal druge predavatelje, me je nezadržno ritmično zbadalo v glavi. Ko so me pozvali, naj stopim na oder, sem v skrajni stiski zaužil še tretjo tableto, kar nisem nikoli prej ne pozneje več storil. Gotovo sem imel trpeč obraz. Zavedal sem se pa, da bi moral začeti svoj govor s čim nenavadnim, da pritegnem pozornost poslušalcev, zato da se prebudi jo iz dremavice ali nehajo klepetati. Med približno dvesto delegati sem odkril tudi eno edino inženirko. Od daleč se mi je zdela mlada in prikupna. Ne da bi več mislil na svoj glavobol, sem jo nekako osebno nagovoril s prispodobno: Človeštvo lahko primerjamo z lepim travnikom v sončnem poletnem dnevu. Moški na njem so zelena trava, ženske pa pisane rože ... Naenkrat so vsi pozorno sledili mojemu predavanju, ki ni bilo ne kratko ne enostavno.

Uspelo mi ga je izpeljati do konca, vendar s tem ni bilo še vse končano. Na kongresih je bilo namreč treba poslušati, kaj pravi konkurenca, s kakšnimi argumenti skušajo drugi hvaliti lastno tehniko in aparate. Po

predavanjih skušajo prisotni poglobiti informacije o tuji tehniki ali poizvedeti za probleme, ki jih imajo potencialni kupci. To gre še najlažje zvečer na sprejemu organizatorja, ko je mogoče kontaktirati več ljudi in se z njimi pogovoriti pozno v noč. Naslednjega dne je navadno na vrsti ogled kakšne tehnične inštalacije ali turistični sprehod po mestu z obiskom kakega muzeja, tako da človek ni nikoli sam in si začne želeti povratka domov, da se odpočije in umiri.

Zelo utrudljivo je bilo, ko je Siemensovo predstavništvo organiziralo serijo srečanj z različnimi energetičnimi družbami v različnih mestih iste države in je bilo treba dnevno menjati hotel in posteljo. Neprestano sem si moral beležiti imena sogovornikov, njihove želje po informacijskem materialu ali prošnjo po pismeni ponudbi za konkreten projekt. Bolj ali manj kot vsi trgovski zastopniki, vendar z razliko, da ni šlo za prodajo predmetov, pač pa za tehnične rešitve projektov.

Pred kratkim mi je spet prišlo v roke poročilo o potovanju po Jugoslaviji od 18. do 27. januarja 1971. Devetnajstega in dvajsetega sem v Beogradu obiskal Elektroistok in ZEPS. Na univerzi sem se srečal z dekanom elektrotehniške fakultete prof. Golubovićem ter z inž. Jovanovićem, ki je bil direktor veleprojekta Đerdap. Obiskal sem seveda direkccijo našega predstavništva Generalexport ter lokalni urad našega bo-

Levo: vabilo na mednarodni kongres v Pragi. Desno: poročila kongresa.

sanskega partnerja Energoinvest.

Enaindvajsetega in dvaindvajsetega sem se mudil v Zagrebu, kjer sem pri Elektroprivredi spoznal inž. Hangyja, pri Elektroprenosu pa inž. Šalerja. Z obema sem vzpostavil prijetne odnose, ki so nam omogočili dolgoletno neproblematično sodelovanje. Pri našem zagrebškem predstavništvu sem pa spoznal vodjo, gospoda Fuchsa.

Naslednjega dne smo se peljali v rafinerijo v Sisku. Od vseh ljudi, ki sem jih tam spoznal, sem odtlej imel največ opravka z vodjo električne službe inž. Jurajem Miskovićem, s katerim sva se tekom let kar spoprijateljila. Isto lahko trdim o inž. Silvu Štrucu, takratnem vrhunskem slovenskem specialistu za zaščitno tehniko, nič manj kot prof. Tone Ogorelec, ki je bil dekan ljubljanske elektrotehniške fakultete.

Petindvajsetega januarja sem bil v Novi Gorici pri inž. Cuznarju, kamor sta me pospremila inž. Štruc in naš ljubljanski predstavnik inž. Dev.

Šestindvajsetega sem bil ponovno v Ljubljani, in sicer pri Elektro Ljubljana, Elektroprojektu ter Generalexportu. Vsak dan se je seveda zaključil z vabilom na večerjo, pri kateri smo se še naprej pogovarjali o naših problemih, pogosto pozno v noč.

Po podobnih 'tours de force' nisem vsaj dva dni bil za nič, pravi Mirella. Če sem se po kosilu le ulegel na divan, sem takoj zaspal, in Valentina, ki me je ves čas pogrešala, je izrabila priliko, da je čim bolj izrabila mojo prisotnost, kot je razvidno s fotografije.

Moji šefi so dobro poznali tovrstne napore, zato so mi po petnajstih letih trdega dela predlagali, da bi se šel telesno in duševno okrepit v Siemensov rehabilitacijski center v Habischriedu sredi naravnega parka bavarskega gozda ob češki meji in češkem narodnem parku Šumava. Malo naselje na gričevnatem področju obdajajo gozdovi, ki ga ločujejo od velikih cest in železniških prog. Center sam je zgrajen pretežno iz lesa v skandinavskem slogu. V družbi številnih kolegov iz drugih oddelkov sem se tam zadržal od 7. do 30. januarja 1976.

Vstajati je bilo treba zgodaj, okoli šestih, približno tako, kot da bi šel v službo. Po zajtrku v jedilnici smo se ob prvi dnevni svetlobi toplo oblečeni odpravili telovadit med drevesi bližnjega gozdička, kjer je tu pa tam ležal še sneg. Ko vreme

tega ni dovolilo, smo telovadili v svetli in prostorni telovadnici. Vsakega posebej je zdravnik pregledal, vsi skupaj smo pa poslušali medicinske referate. Zdravniška zakonca sta prostovoljno živela v tistem malem kraju in se z razumevanjem posvečala nam, žrtvam stresa. Opazovala sta nas tudi s psihološkega vidika in nas učila sprostitvenih vaj ter pazila, da bi vsakdo od nas prišel do idealne teže. Še posebno sta si prizadevala, da bi prepričala strastne kadilce, naj se odpovedo kajenju, in nam v ta namen projicirala nekaj diapozitivov, na katerih je bilo videti shrpljive posledice te razvade.

Med izletom sem nekoč opazil, da nekoliko starejši kolega zaostaja. Približal sem se mu in ga pobaral, v katerem oddelku je zaposlen. Povedal mi je, da spada v berlinsko višjo direkcijo. Se pravi, da je imel zelo visoko funkcijo, saj je bila takrat tam še večina velikih Siemensovih tovarn z več kot 100.000 nameščenecv. Odkril mi je, da okreva od srčne kapi. Jedel, telovadil in hodil je skupaj z nami vsemi, le ko smo šli na izlet, je bil razrešen hoje, če nas ni spremljal tudi zdravnik.

Po večerji smo lahko igrali namizni tenis ali kaj drugega. Okoli desete ure je pa zavladala nočna tišina. Zame osebno je bil ta premor, kjer sem užival naravo in ljudi daleč od vsakdanjega trušča, zelo koristen.

Še isto leto sem imel posebno korist od tistih predavanj. Bilo je med šolskimi počitnicami, ko so se otroci brezskrbno igrali cele popoldneve na prostem. Nekega dne se Igor vrne proti večeru domov, precej bled, in se pritožuje, da mu je slabo. Namesto da bi prisedel k mizi za večerjo, se spravi v posteljo in nedolgo za tem bruha. Mirella, ki ima dober nos, je takoj zavohala sumljiv duh kot po tobaku, a Igor je sprva zatrjeval, da ni kadil. Ko pa je uvidel, da mu ne bova nikakor verjela, nama je razodel, da so mu le malo starejši prijatelji – njemu še ni bilo deset let – vsilili cigareto, a da je moral obljubiti, da jih ne izda. Ni mu bilo treba veliko prigovarjati, naj tega raje ne dela več ... počutil se je namreč dovolj slabo. Jaz sem si pa izprosil od dr. Montaga iz Habischrieda omenjene diapozitive, jih predvajal Igorju in mu s tem razblinil še zadnji dvom, če ga je imel, ter ga utrdil v prepričanju, da je bolj zdravo, če človek ne kadi.

(dalje)

Vhod v Siemensov rehabilitacijski center v Habischriedu (zgoraj). Po opravljenem delu se vsakdo po svoje odpočije.

Knjigarna in založba LIBRIS kot kulturno središče Kopra

Pogovor z ustanoviteljico in lastnico Librisa go. Lojzko Zavnik

Pred 20 leti se je knjigarka ga. Lojzka Zavnik odločila, da odkupi hirajočo knjigarno Partizanske založbe na Prešernovem trgu v Kopru in »gre na svoje«. Doma iz Planine nad Ajdovščino, se je 1961. leta z možem preselila v Slovensko Istro, ki jo je povojni eksodus opustošil, in tam ustvarila svoj veliki kulturni opus. To je knjigarno in založbo Libris, ki je v slovenskem prostoru nekaj posebnega. Postala je kulturno središče Kopra. Ker praznuje ga Zavnik letos dvoje jubilejev, svojega okroglega in 20. obletnico delovanja Librisa, smo v pogovoru v nadaljevanju skupaj z njo prehodili teh njenih izjemno plodnih dvajset let.

- ☛ Kaj vas je vodilo, da ste se pred dvema desetletjema odločili odkupiti knjige nekdane knjigarne na Prešernovem trgu v Kopru in sami naprej »ponujati knjige ter od njih in z njimi živeti« in, ali ste kdaj obžalovali to odločitev?
- ☛ Po mojem desetletnem uspešnem akviziterskem delu na Krasu in obali je založba Partizanska knjiga odprla v Kopru najprej svoje predstavništvo in potem še knjigarno na Prešernovem trgu. V 90. letih je interes za njen revolucionarni in znanstveni tisk upadel in knjigarni je grozilo zaprtje. Zato sem se odločila, da s prodajo knjig nadaljujem sama. Obdržala sem zaposlene in s pomočjo družine ustanovila podjetje Libris. Kljub težavam, ki so spremljale to mojo odločitev, je nisem nikoli obžalovala.
- ☛ Danes ponuja Libris bralcem, s knjigarno v Kopru in edinim antikvariatom na Primorskem ter z eno najbogatejših knjižnih spletnih strani, več deset tisoč raznih knjig in revij, izdanih s strani več kot

štiristo različnih založb, domačih in tujih. Kako se počutite ob tej globoko zorani njeni?

- ☛ Počutim se izpolnjeno. Imeli smo knjigarni tudi v Izoli in Piranu, a smo ju morali zapreti zaradi neekonomičnosti, saj se mestna jedra vse bolj praznijo in ni bilo kupcev. Vendar tega nismo sprejeli kot poraz. Le preusmerili smo se na založništvo, organizacijo raznovrstnih kulturnih dogodkov in, seveda, na ponujanje knjig prek spleta, s posodobitvijo našega računalniškega sistema. Sicer pa je zame delo med knjigami pravo razkošje. Veliko jih preberem in marsikatera se me tudi dotakne.
- ☛ Knjigarna Libris je poznana po predstavitvah literarnih, strokovnih in drugih knjižnih del, ki se od leta 1992 v sezoni vrstijo po nekajkrat na mesec. Ali nam lahko posredujete nekaj svojih vtisov o tem vašem pomembnem kulturnem poslanstvu?
- ☛ To veliko brazdo smo začeli orati skupaj s Slavističnim društvom, ob veliki pomoči slavistke ge. Jasne Čebren. Naš začetni problem je bil premajhen prostor knjigarne, ki je lahko sprejel le peščico obiskovalcev, in njegova založenost s knjižnimi policami. Po nakupu prostora v bližnji Repičevi ulici, kjer sedaj domuje antikvariat, pa je bil problem zadovoljivo rešen, saj je kapaciteta novega prostora bistveno večja, knjižne police pa premične. Na to druženje obiskovalcev in avtorjev knjig, ki je vse pogostejše, in ga pripravljamo tudi v sodelovanju z založbami in domačimi društvi, imam veliko prijetnih spominov. Koga vse še nismo gostili v naši knjigarni? Zvrstila so se prav vsa velika slovenska literarna imena ter množica istrskih in širših primorskih literarnih, publicističnih, zgodovinskih in drugih

Na občini v Dolini: Lojzka Zavnik (levo) in županja Fulvia Premolin (desno).

ustvarjalcev. V mnogih primerih smo poskrbeli tudi za njihov obisk na številnih šolah. Zlasti velja to za pisce, ki ustvarjajo za otroke. Še posebej pa naše obiskovalce navdušujejo Libri-
sovi poletni narečni večeri.

➤ *Kaj je značilnost in čar teh narečnih večerov?*

➤ Na njih odkrivamo narečne posebnosti pa tudi širšo kulturno dediščino istrskega podeželja in drugih slovenskih pokrajin, od Rezije prek osrednje Slovenije pa vse tja do Prekmurja in tudi hrvaške Istre. Večeri se selijo iz kraja v kraj in se jih, ob izrednem vzdušju, udeležuje tudi po več sto ljudi. Pri njihovem organiziranju nam pomaga slavistka in pesnica Alferija Bržan, finančno pa Javna agencija za knjigo in MO Koper. Dr. Marija Stanonik jih je označila za edinstvene v Sloveniji.

➤ *Ob slovenskih dnevih knjige je skoraj ves Prešernov trg v Kopru v znamenju Librisa in knjige. Kdo vse pri tem sodeluje in kaj vse ponujate ljudem, starim in mladim, v teh dnevih?*

➤ Obiskovalcem in mimoidočim ponujamo predvsem vse polno stojnic s knjigami po ugodnih cenah. Pripravljamo tudi razne delavnice. V goste povabimo ustvarjalce mladinske literature in gledališke skupine. V okviru projekta »Poišči zaklad« učenci obiskujejo koprške kulturne ustanove in ob zaključku prireditve, ki se odvija v knjižnici, prejmejo vsi za nagrado svoj zaklad – knjigo.

➤ *Poznana in odmevna so tudi vaša »Potovanja k izvirom«, primorske literarne ustvarjalnosti namreč,*

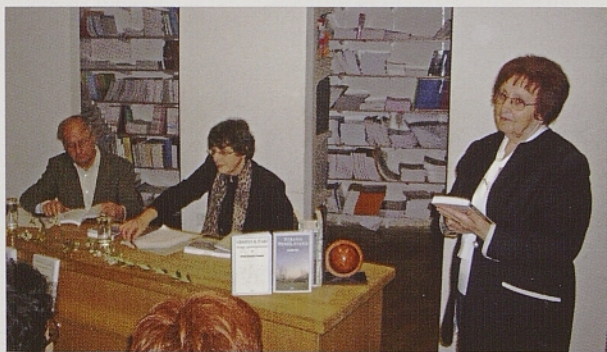

Na Vrsnem pri Kobaridu ob obisku groba Simona Gregorčiča.

ki ste jih začeli organizirati na pobudo prof. Silva Faturja.

➤ Res je, zelo odmevna in hkrati nepozabna. Z avtobusom so nas popeljala na Kosovelov Kras, v Kosmačev sončni svet ob Idriji, h Ketteju, Igu Grudnu, Alojzu Gradniku, Simonu Gregorčiču, Bogomirju in Francetu Magajni, Ivanu Trinku Zamejskemu in še drugim. Poti polne lepih kulturnih in človeških doživetij, že na avtobusu ob druženju, pogovorih, branju tekstov, recitiranju. Pa v rojstnih krajih primorskih literarnih ustvarjalcev, ob srečevanju z gostoljubnimi domačini, tudi na spremljajočih kulturnih prireditvah, ob obisku rojstnih hiš, muzejev idr. Zanimivost teh potovanj je tudi v tem, da je vstopnina za na avtobus knjiga avtorja, h kateremu je potovanje namenjeno. Če udeleženec potovanja slučajno nima knjige s seboj, jo lahko ob vstopu na avtobus kupi. Pobudo smo kasneje razširili na popotovanje za učence in dijake, poimenovano »Prijetelji knjig k rekam besed«. Z njimi želimo, prek srečanj z avtorji, seznaniti mladež z besedno ustvarjalnostjo v Slovenski Istri in na delu Tržaškega Krasa, znotraj treh rek, ki obdajajo ta prostor (Glinščica, Rižana, Dragonja). Spodbujamo mlade k pisanju v slovenščini, utrjujemo njihovo narodno zavest in državno pripadnost.

➤ *Sredi leta 2007 ste na dobro obiskanih prireditvah predstavili troje stebrov domoljubja v Slovenski Istri, ki so v prejšnjem stoletju pomembno zaznamovali njen prostor, to je dr. Josipa Agneletta, duhovnika Avgušтина Zlobca ter duhovnika in kulturnika Franja Ravnika. Nameravate morda s tem nadaljevati?*

Predstavitve knjige Petra Kovačiča in Vlada Šava v knjigarni Libris. Na skrajni desni gospa Lojzka Zavnik.

☞ Pobudo za te spominske večere je dal istrski rojak v Trstu duhovnik Dušan Jakomin zaradi velikega prispevka, ki so ga navedeni trije stebri dali za ohranjanje slovenskega jezika in narodne zavesti. Verjetno se bomo poklonili še kakšnemu istrskemu domoljubu. Kot prvo morda duhovniku in pesniku Alojzu Kocjančiču ob stoletnici njegovega rojstva leta 2013.

☞ *V katera dela ste doslej usmerjali vašo založniško dejavnost in koliko knjig ste že izdali?*

☞ Naša založniška dejavnost pokriva predvsem Istro, Kras, Pivško in Brkine. Tukaj smo prepoznavni. Naš prvenec je bila knjiga Nelde Štok Vojska leta 1998 »Tega živega vse toka«. Doslej smo izdali 48 knjig. Zadnja je bil velik trojezični knjižni projekt »Koper, mestne zanimivosti« dr. Salvatoreja Žitka, pod uredniškim vodstvom hčerke Ingrid Celestina in ob sodelovanju italijanskega kulturnega središča Carlo Combi. Večinoma smo izdajali literarna in druga dela domačih avtorjev (Nelda Štok Vojska, Silvo Fatur, Stanislav Renčelj, Ljubo Lah, Marjan Tomšič, Emil Zonta idr.). Izšlo je tudi nekaj otroških del in tudi ena zgoščenka po izboru Marina Kranjca z naslovom »Slovenska Istra v pesmi in glasbi«.

☞ *Kako ste zmogli ta veliki in zahtevni delovni zalogaj in kako so se nanj odzivali vaši zaposleni?*

☞ Smo družinsko podjetje. Največja bremena nosita hčerka Ingrid in zet Uroš. Vendar bi težko shajali brez prizadevnega sodelovanja ostalih delavcev, ki se zavedajo zahtevnosti našega poslanstva. Poleti npr. zaradi prisotnosti turistov prodajamo knjige tudi v nedeljah, številne prireditve pa se zavlečejo v pozne večerne ure. To niso lahke obremenitve. Knjiga se namreč vse težje prodaja in je potrebna velika iznajdljivost, prilagodljivost in požrtvovalnost.

☞ *Je Libris prejel kdaj kako priznanje za ves ta svoj bogat kulturni opus?*

☞ Sama sem prejela najvišje priznanje, ki ga lahko nekdo dobi na tem področju, to je »Schwentnerjevo priznanje« leta 1989. Hčerka Ingrid pa je bila leta 2010 izbrana za najboljšo knjigarko v Sloveniji in iskreno želim, da bi uspešno vodila podjetje še naprej. Največje priznanje pa so številni zvesti obiskovalci naših prireditev, ki nam dajejo novih in novih moči in energij in se jim zato od srca zahvaljujem.

☞ *Če kaj vem, je to leto jubilejno za vas. Gre najprej za vaš okrogli jubilej ter postopen umik iz posla in pa za 20. obletnico delovanja Librisa. Ali bi nam ob tej priložnosti lahko zaupali kak posebno težak in posebno lep trenutek v teh dveh desetletjih delovanja Librisa?*

☞ Res je, leta 2012 praznujemo 20 let delovanja Librisa in tudi moj okrogli jubilej. Pod težo let in zdravstvenih težav bo treba počasi izpreči. Poskusila bom ohranjati stik z novostmi in biti koristna s kakšnim nasvetom. Vesela sem, da ima družinsko podjetje vizijo in da delavcem ni žal žrtvovati prostega časa in iskati novih tržnih niš. Bom pa zato nekoliko bolj pomagala možu na vrtu in se veselila vsakega dne, ki ga bom preživela v družbi hčerk in vnukov in tudi že prvih pravnukov, Eneja in Aljaža. Eden mojih najtežjih trenutkov je bil, ko smo morali po desetih letih zapreti knjigarno v Piranu, potem ko so propadli vsi naši napor, da bi to preprečili. Lepih trenutkov pa je bilo nešteto: bogata kulturna srečanja, prijetno počutje ljudi na njih, zahvale strank pri svetovanju nakupa knjig, zadovoljni kupci, ki se vračajo idr. Imeti knjigarno, početi, kar si vedno želel, imeti priložnost, da lahko vzameš v roke vse, kar na Slovenskem izide, je pravo razkošje in neizmerna sreča, če jo znaš ceniti.

☞ *Hvala za prijeten pogovor in za vse, kar nam je vaš kulturni hram dal v preteklosti, ob iskrenih željah, da bi se še naprej ohranili življenjsko čili in ustvarjalni ter da bi Libris to pomembno kulturno poslanstvo uspešno opravljal še naprej.*

Koper, 6. 1. 2012

Pogovor vodil: Milan Gregorič

*Svojemu uglednemu
in dragocenemu sodelavcu
pisatelju Alojzu Rebuli
čestitata
ob prejemu
nagrade Rigoni Stern*

Mladika in Društvo slovenskih izobražencev

Primož Sturman

Spomini na Franca Jeza (7. del)

Franc Jeza danes

Za pripadnika mlajše generacije predstavlja pisanje o tako velikem človeku, kot je bil Franc Jeza, pravi intelektualni izziv. Najini življenji sta se krili komaj štiri leta, zato še zdaleč ne morem reči, da sem ga poznal. Lahko pa zaradi tega k njegovemu liku in delu najbrž pristopam veliko bolj neobremenjeno od vseh ostalih.

V zadnjih mesecih sem imel resda možnost slišati vrsto pričevanj in spominov o njem – najpomembnejše je objavila revija Mladika v svojih prejšnjih številkah –, tako da si lahko že upam trditi, da sem si o njem izoblikoval neko podobo. Slovenski razsvetljenski pesnik Valentin Vodnik, ki je za svoj življenjski poklic in poslanstvo izbral duhovništvo, je v eni od svojih pesmi – Moj spominek – v zadnjih dveh verzih zapisal misel, da je za njim dovolj spomina, saj ga opevajo njegove pesmi. Franc Jeza sicer ni bil po poklicu duhovnik, za seboj je pustil tudi potomce, katerim gre (in primis hčerki Evelini) zasluga, da so poskrbeli za dostojen pokop njegovih posmrtnih ostankov v kraško zemljo komenskega pokopališča, potem ko je po njegovi smrti njegovo telo našlo svoj počitek najprej v stiski tržaškega mestnega pokopališča pri Sv. Ani, nato še v tesnem predalčku božje njive na Opčinah. Dejstvo, da o velikem človeku po njegovi smrti govorijo predvsem njegova dela, pa ostaja seveda neizpodbitno.

V zadnjem času sem se pogloblje in dodobra spoznal z njegovim političnim delom, ki zajema širok spekter, od zapisov Sodobna slovenska problematika, ki jih je Jeza objavil v petdesetih, do petih političnih zbornikov, ki so v samozaložbi izšli med koncem sedemdesetih in

začetkom osemdesetih kot nekakšna njegova politična oporoka. Prav pri teh petih zbornikih so me najbolj prevzele barve njihovih platnic (sinja, rdeča, rumena, zelena, modra), iz katere izžareva Jezova osebnost, ki je bila hkrati ognjevit, pa tudi umirjena in polna upanja. Vmes je Jeza objavil še celo vrsto zapisov na politično tematiko, od monografske publikacije z naslovom Nova tlaka slovenskega naroda do predavanja, ki ga je imel na študijskih dneh Draga leta 1969, pa tudi kopice besedil, ki so izhajala v kanadski Slovenski državi in argentinski Smeri v slovensko državo.

Samostojna Slovenija je danes utečena stvarnost, ki pa jo, podobno kot druge evropske države, pretresa globoka kriza na področju vrednot, družbe in gospodarstva. Verjamem, da ta trenutek v Sloveniji ne bo omajal vere v lastno državo in narodno samobitnost ter da bomo Slovenci znali biti tako pokončni, kot je to bil Franc Jeza. Le predstavljam si lahko, kakšen je bil odziv občinstva na študijskih

dneh Draga ob koncu štedesetih, ko se je Jeza tudi javno pred širšim občinstvom predstavil z idejo o samostojni Sloveniji. Omenil pa bi tudi, da je bil Jeza pozoren tudi na širša družbena vprašanja, kakor so družina in rojstva otrok – o tem je na polovici šestdesetih objavil dve zanimivi razmišljanji na straneh naše revije. Jezovo zadržanje je bilo seveda v prvi vrsti državotvorno, in to v času, ko si marsikdo o samostojni Sloveniji še sanjati ni upal. Mirno pa lahko trdimo, da so bile Jezove misli tudi družbenotvorne, saj si ni mogoče predstavljati zdravega naroda in zdrave države brez zdrave družbe, tiste, v kateri je prava vrednota

Zbornik Drage 1969 s predavanjem Franca Jeze.

tradicionalna družina, tiste, v kateri vladata medsebojno zaupanje in čut za solidarnost, tiste v kateri vlada t. i. meritokracija. Svoje družbene in gospodarske poglede je Jeza še najbolj razvil v prej že omejnjeni publikaciji z naslovom Nova tlaka slovenskega naroda, v kateri je nazorno prikazal družbeno in gospodarsko stanje, v katerega je bila v petdesetih letih zaradi beograjskega centralizma pahnjena Slovenija: denarni in demografski odliv, nezavidljivo nizka kulturna raven, pomanjkanje samozavesti in še bi lahko naštevali. V besedilih, ki jih je objavil v zdomskem tisku, pa je bil Jeza kritičen predvsem do splošnega stanja v Jugoslaviji in Titovega osebnega kulta ter pomanjkanja demokracije, ki je bila po njegovem prvi predpogoj, da se Slovenija osamosvoji – da je imel prav, se je pokazalo na prelomu med osemdesetimi in devetdesetimi leti s sosledjem: družbena gibanja, ustanovitev strank, demokratične volitve, plebiscit in končno razglasitev slovenske države junija 1991.

Spominjam se, kako sem kot enajstletni deček po televiziji tedaj sledil temu epohalnemu dogodku. Tedaj življenja in dela Franca Jeze še nisem poznal. Danes, dvajset let potem, v objemu družbene in gospodarske krize, v kateri se je znašla Slovenija, se zavedam, da je Jezova politična zapuščina danes vse prej kakor preživeta. Dokazov ni treba iskati med vrsticami kakega njegovega že porumenelega preroškega članka, ki je izšel onkraj oceana; o tem namreč nazorno govorijo že sami naslovi njegovih prvih štiri političnih zbornikov: v času krize je Alternativa še kako potrebna, uveljavljanja le-te pa si ni mogoče predstavljati brez Iniciative. Demokracijo gre v kriznem času obvarovati (Italija in Nemčija v dvajsetih

oziroma tridesetih letih prejšnjega stoletja docent), nazadnje pa je treba poskrbeti še za Akcijo, da ne bomo zapečkarji, ampak protagonisti, kakor je pred nekaj leti zapisal upokojeni častnikar Drago Legiša, sicer dolgoletni glavni in odgovorni urednik Novega lista, na strani katerega je Jeza zлил lep del svojih intelektualnih moči.

(konec)

Sebastijan Valentan

Križ

*Brezmejna črta
in še podaljšana,
kot reka, ki ponikne
in se spet pojavi.*

*Vertikala globine
na dnu brez dna,
kot snežinka
poletnega snega.*

*Brez koncev in krajev,
brez matematičnih pravil.
Je rimski, je Andrejev,
je grški ali jubilejev.*

POD ČRTO

TIHA ASIMILACIJA SE NADALJUJE

Sledil sem prikazu raziskave o »narodnosti v medgeneracijski perspektivi«, ki jo je pripravil SLORI in sta jo v Narodnem domu v Trstu v četrtek, 1. marca, predstavila raziskovalka Norina Bogatec in ravnatelj Marjan Kravos. Slika, ki izhaja iz prikaza, je žal za Slovence kar porazna in dokazuje, da kljub vsej odprtosti in strpnosti,

ki se hvala Bogu vedno bolj širi, se asimilacija slovenskega življa v Italiji kar nadaljuje. Tudi nekateri italijanski starši (otrok, ki obisku jejo slovenske šole) so že odločili, da ob prehodu z osnovne šole na nižjo srednjo šolo vpišejo otroka v italijansko šolo, kjer se poučuje slovenščina, kar pomeni, da so zelo točno in premišljeno določili, do kod lahko seže raven znanja

slovenskega jezika pri njihovih otrocih« (Ivan Žerjal v Pd). Glede podatkov o starših in starih starših, ki jih prinaša raziskava, pa se mi kar samo ob sebi poraja vprašanje, kakšni bi bili rezultati, če bi podobno raziskavo opravili na italijanskih šolah. Ni nihče na to pomislil?

KO

Janez Turk

Anton Ojcinger (1860–1928)

Gorski vodnik in posestnik iz Ovčje vasi

Anton Ojcinger je bil kmet in dolgoletni gorski vodnik iz Ovčje vasi v koroški Kanalski dolini. Po prvi svetovni vojni je dolina pripadla Italiji, torej danes spada pod Furlanijo Julijsko krajino.

O življenju Antona Ojcingerja je razmeroma veliko podatkov, predvsem po zaslugi znanega gornika Juliusa Kugyja (1858–1944). Ojcinger je bil eden izmed njegovih najzvestejših vodnikov pri raziskovanju gora v Julijskih Alpah. Zato se ga Kugy v svojih knjigah velikokrat spominja in opisuje nekatera njuna skupna srečanja in gorske dogodivščine. Nenazadnje mu je Kugy posvetil eno izmed svojih knjig z naslovom Anton Ojcinger – življenje gorskega vodnika. Z Ojcingerjem je veliko hodil tudi Henrik Tuma (1885–1935), ki je o njunih skupnih poteh poročal predvsem v Planinskem vestniku. O Kugyju in njegovih gorskih vodnikih, torej tudi o Ojcingerju, je v novejšem času pisal Rafko Dolhar.

Anton Ojcinger je bil v svojih zrelih letih eden najpremožnejših in tudi spoštovanih vaščanov v Ovčji vasi. V lasti je imel kmetijo z večjim številom pašnikov v Zajzeri, veliko čredo ovac in tudi več glav govedi.

Denar za nakup svoje kmetije (hišna št. 25) je zbral s trdim delom. Najprej ga je kot gozdnega delavca pot vodila v Leško dolino (ob zgornjem toku Zilje), nato v okolico Dravograda, ter naprej na Štajersko in v Galicijo. Kasneje se je dolga leta kot drvar udingal v prostiranih gozdovih Bolgarije, kjer so mu razbojniki velikokrat stregli po življenju. S pripovedovanjem svojih dogodivščin je velikokrat kratkočasil Kugyja in družbo med prenočevanjem na prostem, visoko v gorah. Iz teh pripovedovanj je Kugy črpal mnogo podatkov za knjigo o Ojcingerju, ki v resnici ne govori samo o njem. Morda je še bolj spomenik Kugyjevim plezalnim podvigom v Julijskih Alpah, ki jih je seveda izvršil s pomočjo Ojcingerja in drznih trentarskih vodnikov.

Ojcinger je v tujini služil od svojega 17. pa do skoraj 30. leta.

Po vrnitvi v Ovčjo vas si je kupil kmetijo, jo dozidal in se leta 1893 poročil z Nežo Bartaloth, s katero sta imela štiri sinove Valentina (1894), Ignacija (1896), Johana (1897) in Antona (1898), ter tudi hčerko, ki pa je umrla že v starosti treh let. Neža je Ojcingerju z doto prinesla v last še eno hišo v Ovčji vasi (št. 46).

Ojcinger se je izkazal za zelo skrbnega in preudarnega gospodarja. Ukvarjal se je z ovčjerejo in tudi z govedorejo. Imel je čredo plemenskih ovac, ki so se pasle na gorskih pašnikih, visoko v strmih pobočjih Poliških Špikov. Za svoje plemenske ovce je dobil več odlikovanj. Pomemben del njegovega premoženja je izviral iz preprodaje plemenskih ovac na sejmi. Prodajal jih je jeseni, potem ko so te čez leto, predvsem zaradi dobre paše v visokogorju, veliko pridobile na ceni. V skrbi za čredo se je izpostavljal velikim nevarnostim v prepadnem in težko dostopnem svetu. O njegovi veliki skrbi in požrtvovalnosti lahko sklepamo iz Tumovega opisa njenega vzpona na Špik nad Policami (Montaž) iz doline Zajzere. Ojcinger je poleg nahrbtnika s seboj nosil še 3,5 metre dolg in vsaj 15 kg težak drog, ki naj bi jima

pomagal pri težavnem plezanju na Špik nad Policami. Poleg tega je s seboj tovoril še nekaj kilogramov »leka« (mešanica soli, otrobov in moke) za svoje ovce, ki so se pasle visoko na strmih in izpostavljenih planjavah v Brdih. »Ojcinger je ves čas z orljimi svojimi očmi iskal črede; z ostrim, ponavljajočim se krikom hujs, ojsne, bojsili, ojsili, miceli ... Že precej visoko gori je privabil Ojcingerjev krik sedmero rejenih ovnov, lepega plemena in dolge volne – vidno njegov ponos. No čreda še ni bila zbrana in podila sva ovce s cepini od sebe, da so se zaganjale in prekucovale nad stopničastimi rušami trave.« Šele ko se je zbrala cela čreda, je Ojcinger posul mešanico krmila po skali in ovce so planile po njem. »Zadovoljen, da je dobil svojo žival v redu je spravil svojo vrečko; zadel je drog in zavila sva naravnost gori po strmejših

Ojcingerjev nagrobnik na pokopališču v Ovčji vasi. Foto: Janez Turk

travnatih policah...« Krmilo je Ojcinger nosil svoji čredi visoko v gore ponavadi vsakih osem dni.

Ukvarjal se je tudi s furmanstvom. S svojimi voli je vlačil les iz Zajzere na žago v Žabnice.

Del dohodkov je dobil tudi kot gorski vodnik. Tuma piše, da vodništvo zanj ni bilo zgolj pridobitna zadeva, bilo mu je tudi v veliko zadovoljstvo. Do turistov, ki jih je vodil v gore, je bil zelo skrben. Predvsem pa je bil tudi močno navezan na svoje domače gore nad Zajzero.

Tudi Kugy ga prikazuje kot umnega in preudarnega gospodarja. Zlasti v poznejših letih svojega življenja je vedno razpolagal z zadostno količino denarja, da je odkupoval travnike in njive svojih sovaščanov, kadar so ti kakšen kos sveta prodajali. Vsak, kdor je svet prodajal, je najprej stopil k Ojcingerju. Bil je namreč dober kupec, ki je vedno plačal z gotovino. Tako je sčasoma postal eden največjih posestnikov v Ovčji vasi. V hlevu je imel do dvajset glav govedu in tudi več sto ovac, ki so se večino leta prosto pasle.

Leto 1897 je bilo za vaščane Ovčje vasi še posebno hudo. Tedaj so ognjeni zubli upelili 40 hiš v vasi, zgoreli sta tudi obe Ojcingerjevi hiši in gospodarsko poslopje. Živino mu je uspelo še pravočasno rešiti. Ojcingerjevi družini je uspelo prebroditi tudi to nesrečo, obe hii so zgradili na novo.

Ovčja vas je bila do prve svetovne vojne ena izmed štirih slovenskih vasi v Kanalski dolini (ostale tri so bile Žabnice, Ukve in Dipalja vas), v ostalih vaseh je bilo prebivalstvo nemško ali mešano nemško-slovensko. Tudi Ojcingerjeva družina je v vsakdanjem življenju uporabljala slovenski jezik. Kljub svojemu slovenskemu poreklu pa je bil Ojcinger bolj naklonjen nemški kot slovenski kulturi. Narodna zavest med Slovenci v Kanalski dolini je bila in je še vedno šibka. Vzrok moramo iskati v veliki zapostavljenosti teh krajev in njihovi nekdanji odrezanosti od osrednje Slovenije. Tudi po razpadu avstro-ogrske monarhije je Slovenija (oziroma tedanja Jugoslavija) imela bolj kot ne hlapčevski odnos do svojih rojakov v Kanalski dolini in drugod izven svo-

jih državnih meja. Nasprotno so bili Slovenci v Kanalski dolini deležni veliko večje pozornosti in tudi finančne pomoči s strani Avstrije.

Ojcingerjev pogled na materni jezik in njegovo narodnostno pripadnost je opisal Henrik Tuma: *»Dasi Slovenec, je bil sprva nemško-liberalnega mišljenja, kakor pred prvo vojno večina inteligentnejših gospodarjev na Koroškem. Videl je v slovenstvu zaostalost, v nemštvu pa napredek. Ni čuda, ker se za koroške Slovence sploh nikdo ni briga, medtem ko je ves deželnozborski in vladni aparat poleg šole na Koroškem izdatno vplival na slovenskega gospodarja, da ga je pridobil za kulturno misijo nemštva. Ojcinger se je skoro začudil, ko sem se prvič obrnil nanj kot slovenski alpinist. Alpinistika se mu je zdela mogoča le med Nemci; šele ko je dalj časa z menoj občeval, ko sva ob slabem vremenu presedala ure in ure, v koči ali sključena pod skalo, ter se razgovarjala o gospodarskih in političnih problemih, je začel nekoliko uvidevati in spoznavati v sebi Slovenca. Nekoč mi je naravnost priznaval: vse, kar mi pripovedujete, mi je bilo izprva tuje in neznano; od nikoder nisem imel nikakega poduka. Vse kar je pri nas slovenskega je nazadnjaško in Vi ste prvi človek, ki mi je s srcem in razumom pokazal drugače.«*

Prva svetovna vojna ni prizanesla niti Kanalski dolini, Ovčja vas je bila skoraj popolnoma porušena. Ojcinger je bil prisiljen s svojo družino med vojno zapustiti svoj dom, odšli so v begunstvo v Logo vas (Augsdorf) v bližini Vrbskega jezera.

Kugy je v zadnjem 9. poglavju knjige *Iz življenja gornika* (to poglavje je bilo na njegovo željo objavljeno šele 50 let po njegovi smrti) nazorno opisal svojo pot domov s fronte, ob koncu 1. svetovne vojne. Pot ga je vodila čez Južno Tirolsko in Beljak, do Trbiža. Tu ga je prevzela silna želja, da bi v bližnji Ovčji vasi obiskal svojega prijatelja Ojcingerja. Ovčja vas je bila požgana in porušena. Na njenih ruševinah pa so marljivi vaščani že gradili novo življenje. Kugy je našel Ojcingerja na pašniku (Za pragom) v dolini Zajzeri. Srečanje opisuje takole: *»Ko sem se bližal njegovemu hlevčku, je tudi*

Levo: Špik nad Policami (Montaž), nad dolino Zajzero. Ojcingerjeve ovce so se prosto pasle na grebenu Brd – na sliki lepo viden, s travo poraščen prepadni svet, v Montaževi steni. Foto: Matija Turk. Desno: Julijske Alpe nad Kanalsko dolino. Foto: Janez Turk

tu nekdo marljivo nabijal. Na moj klic je prišel ven s sekiro v roki. Bil je zelo postaran, osivel, nekam zapuščen in podivjan. Skrbi so pustile na njegovem obrazu sledi, ki so me ganile. Vojna ga je hudo prizadela. Sam je bil dolga tri leta begunec, usoda njegovega prvorojenca Valentina je bila onstran velike vode negotova, Ignac, njegov drugi, je bil vojni ujetnik v Italiji, Johan, njegov tretji, pri zibmarjih na bojišču pred sovražnikom. Njegova hiša je bila uničena, posestvo zanemarjeno in pomendrano. To pač lahko ubije vsako veselje in naglo da življenjski pogum. Dolgo sva si stresala roke, sedla na travnik in si pripovedovala doživljaje. Ko sem mu pomenljivo rekel, da je še vedno najbogatejši kmet v Ovčji vasi, se mu je zasvetlikalo v očeh in smeje se je pokazal zobe kakor v starih časih. Potlej je pokazal na sekiro v roki in povedal, da postavlja hlev za svoje govedo, ki ga je pripeljal nazaj s Štajerske, in zgoraj zasilno zimsko bivališče za svoje.... Ko sem odhajal, mi je še dolgo sledilo marljivo tesanje iz njegovega hleva.»

Po vojni se je sin Ignac srečno vrnil iz ujetništva, sin Johan pa zdrav z bojišča. Najstarejši Valentin je verjetno ostal v Ameriki. Ojcinger je kmetijo še tretjič obnovil in se po vojni popolnoma posvetil kmetovanju. Z gorskim vodništvom se je prenehal ukvarjati. V svoji hiši je preuredil posebno sobo in jo zastonj oddajal Juliusu Kugyju. Ta je nato tu na stara leta preživelj polne mesece in tu tudi napisal oziroma uredil nekatere svoje knjige.

Ojcinger je umrl v starosti 68 let, leto za tem, ko ga je z rogovi nabodel junec. Po težki poškodbi je le počasi okrevaj, nato je prišlo do ponovnega poslabšanja. Na smrtni postelji je svojim svojcem klical: »Pokličite doktorja Kugyja, on me bo rešil.« Preden je prišel Kugy iz Trsta, je bil Ojcinger že mrtev. Seveda mu tudi njegov prijatelj ne bi mogel pomagati.

V času druge svetovne vojne sta Italija in Nemčija sklenili dogovor, po katerem naj bi se vsi staroselci v Kanalski dolini, torej nekdanji avstro-ogrske državljani, vrnili v Nemčijo (Tretji rajh). Za takšno opcijo so se odločili skoraj vsi nemško govoreči, žal pa tudi veliko slovensko govorečih prebivalcev doline. Med slovenskimi vasmi v Kanalski dolini je optiralo predvsem veliko Ovčanov. Prazne kmetije in domove so nato naselili Furlani iz revnih občin v Dunji, Reklanici in Klužah, deloma tudi Rezijani. Prišleki so poleg novih domačij dobili tudi velike njive in bogate planine, hkrati pa so s seboj pri-

Ovčja vas z Viševo skupino v ozadju. Foto: J. Turk

nesli novo kulturo in jezik, ki sta Kanalsko dolino za vedno temeljito spremenila. Vendar so tudi priseljenci prihajali z območij, kjer so nekoč govorili slovenski jezik. Njim samim je malo znano, da jih ima mnogo med njimi slovenske prednike, na kar pričajo že njihovi priimki. Pogosta furlanska priimka sta na primer Della Mea in Vuerich, ki izhajata iz slovenskih besed "Z meje" in "vrh" oziroma "vršič" (običajno so bila to hišna imena).

Tudi Ojcingerjeva ožja družina se je v obdobju druge svetovne vojne izselila iz Ovčje vasi. Za najmlajšega Ojcingerjevega sina Antona je znano, da je živel v Pliberku na avstrijskem Koroškem.

Nagrobni spomenik Antona Ojcingerja lahko še danes najdemo na pokopališkem zidu, ob cerkvi v Ovčji vasi. Nagrobni napis se glasi: »Hier ruhet im frieden

Gottes nach einem Leben der Arbeit und Treue Anton Oitzinger, Besitzer und Bergführer. Geb. 20. Nov. 1860, gest. 13. Juni 1928.« (V prevodu: »Tukaj počiva, v miru božjem po življenju v delu in zvestobi Anton Ojcinger, posestnik in gorski vodnik. Rojen 20. novembra 1860, umrl 13. junija 1928.«). Ojcingerjeva domačija je danes v lasti druge družine in služi v turistične namene.

LITERATURA:

Dolhar Rafko: *Po Kugyjevih poteh. Mohorjeva družba v Celovcu*, 2008.

Gariup Mario: *Valbruna – Persone e vicende di un paese delle Alpi Giulie occidentali. Società Cooperativa Editrice DOM, Cividale del Friuli (Čedad)*, 1998.

Gariup Mario: *Opcija za tretji rajh v Kanalski dolini. Zadruga DOM, Trst*, 2000.

Julius Kugy: *Vojne podobe iz Julijskih Alp. Založba Kres, Ljubljana*, 1995.

Lovšin Evgen: *Gorski vodniki v Julijskih Alpah. Planinska založba Slovenije, Ljubljana*, 1961.

Tuma Henrik: *Vodnik Anton Ojcinger. Planinski vestnik 1928, št. 11, str. 261.*

Tuma Henrik: *Špik nad Policami (Bojec, Montaž 2752 m). Planinski vestnik 1910, str. 11-14 in 29-32.*

Turk Janez: *Dolina pod Svetimi Višarjami. Družina 4, 27. januarja 2002.*

Turk Janez: *Po sledih klasičnega alpinizma nad dolino Zajzero. Planinski vestnik 2003, št. 6, str. 30-32.*

Saša Martelanc

»In med nami je obširno morje«

Iz pisem prof. Otona Muhra, ob 40-letnici slovesa

Jeseni 1994 me je presenetilo pismo mlajšega človeka, ki sem ga le bežno poznal, in se je očitno zelo potrudil, da se je dokopal do mojega naslova. Takole mi je pisal:

»Ob mojem rednem brskanju po hišnih arhivih sem čisto po naključju naletel na pismo prof. Muhra, ki ga je pisal mojemu dedu iz Amerike. Ko sem z očmi na kratko preletel vsebino, sem se spomnil tudi na Vas ter da bi bila vsebina tega pisma zanimiva tudi Vam. Opravičujem se zaradi kvalitete fotokopije, toda papir, na katerem je pismo napisano, je preveč transparenten, da bi dovoljeval boljšo kvaliteto. V upanju, da se kmalu snidemo na Štajerskem, Vas in Vašo družino prisrčno pozdravljam! Lep pozdrav Andrej Šafarič.«

Priloženo pismo sem bral z občutji, ki jih imamo do dragih in zelo spoštovanih ljudi, s še dodatnim žarom spominov, ko jih ni več med nami. Seveda sem takoj prepoznal svojega dragega profesorja grščine in latinščine, pa učitelja premočrtnosti, zvestega prijateljstva in slovenske miselnosti. Prepoznal ne le po energičnem podpisu, marveč celo po pisalnem stroju in seveda slogu, ki pa je bil dodatno obarvan z rahlo božično melanholijo. Moj rajni starejši vzornik pa se mi je razodeval na novo, v vlogi mlajšega, ki spoštljivo nagovarja nekdanjega vzgojitelja, poln hvaležnosti in z majhno, velikanško prošnjo. Saj lahko preberemo skupaj:

»Dragi gospod nadučitelj in gospa! Bliža se božični čas, ko se s kratkimi voščili spominjamo svojih dragih, ki so žal raztreseni po vsem svetu. Šentjur bo morda ležal pod sne-

ženo odejo, ko bodo ljudje hodili k polnočnici. Jaz se je bom udeležil tukaj, 6000 kilometrov daleč, in med nami je obširno morje.

Zelo pogosto se Vas spominjam, in to vedno z vdanostjo in hvaležnostjo. V času svoje 12 letne profesor-ske službe sem Vas mnogokrat omenil svojim dijakom in jim rekel, da je malo ljudi, na katere bi gojil tako svetel spomin.

Poučevali ste me 5. leto osnovne šole in me s tem pripravili za gimnazijo. Pri vas sem se učil violine. Povedali ste mi veliko življenjsko modrost, da je sreča v zadovoljstvu. Kolikokrat sem pri Vas dobil sladkega meda, ki je bil v takratnih razmerah prava slaščica zame. In če sem se v času kosila ali večerje slučajno nahajal pri Vas, vedno ste me gostoljubno povabili, da prisedem. In končno najvažnejše: V šoli ste bili prav tako ljubeznivi, morda še celo bolj, z nepremožnimi kot s premožnimi.

Naj bo konec hvale! Slišim, da ste zdravi in krepki, da še celo zahajate v službu, in to peš. Ohranite se še dolgo med nami!

Večkrat sem že mislil, da bi Vas nadlegoval z neko prošnjo. Zdi se mi, da ste Vi najbolj pripravna oseba za to. Zadeva je ta: Zelo rad bi imel na svojih policah neko knjigo, ki mi je ostala med najdražjimi v spominu. To je prva ljudskošolska vadnica, ki smo jo uporabljali okoli

leta 1924, ko sem začel hoditi v šolo. Začenja se s črko I, črko ponazarja deklica, ki je zlomila vrč in se zato joče. Pri črki U je narisana vlak. E nisem siguren, a zdi se mi, da je narisana voznik, ki hoče ustaviti konje. Kaj je pod O, se res ne spominjam. Pod A je menda božično drevo, poleg njega pa deklica, ki občuduje do-brote. Sledijo soglasni-

Sv. Jurij ob Pesnici pred sto leti.

Obnovljena rojstna hiša danes.

ki, katerih vrstnega reda se deloma še spominajm: M, N, V, R, nato C, ki ga ponazarja cerkvena, nato Č, ki ga predstavlja črešnja. Pri Ž je žaga oz. moža, ki žagata, pod H je hiša, obdana z ograjo. Zadnji črki sta menda G (goba, na kateri sedi palček) in F (fižol). Sledijo berila.

Toliko mi je ostalo v spominu o tej knjigi po 34 letih. Prav gotovo se je spominjate. Utegnilo bi se zgoditi, da bi jo kje odkrili, morda na šoli, morda pri kaki hiši. Če jo odkrijete, nabavite jo v mojem imenu. Če utegnate, mi jo pošljite sami, sicer pa bo to rada napravila gospa Fanika Štiks. Uslugo Vam bom na svoj način poravnal, prav rad tudi tistemu, ki bi knjigo dal.

Oprostite mojemu nadlegovanju!

Imejte se dobro pri lepem Šentjurju. Prisrčno pozdravljam Vas, gospo in Branka. Vdani Vam Oton Muhr.»

Prejemnik tega pisma je bil Franjo Šafarič, nekdanji nadučitelj pri Sv. Juriju ob Pesnici v Slovenskih goricah, kjer je bil 18. septembra 1918 rojen Oton Muhr. Pismo nekdanjega hvaležnega učenca je bilo odposlano iz New Yorka, kjer je po emigraciji iz Trsta ob koncu 1957 v prvih časih živel profesor Muhr z ženo Sonjo Saksida, prav tako profesorico. V naslednjih letih je poučeval klasična jezika na Aquinas Collegeu v Grand Rapidsu, Michigan, dokler mu ni to preprečila bolezen. Izdihnil je 28. aprila 1972 v Gorici, kjer je tudi pokopan. Učakal je komaj 54 let. Ob zadnjem urgentnem sprejemu v bolnišnico je na listič, ki ga še hrani njegova gospa, zapisal Prešernova verza »Ena se tebi je želja spolnila, v zemlji domači da truplo leži.«

Še prej, leta 1966, pa se je temu velikemu ljubitelju antike in urejene Evrope spolnila še ena srčna želja. Dve leti je preživel v Gradcu, kjer je svoji ljubljanski univerzitetni diplomi (1941) dodal še avstrijski doktorat. Disertacija z naslovom »Präposition PER bei Sallust« je potem izšla v knjigi na Dunaju.

Mladi Oton je obiskoval gimnazijo v Mariboru, kot profesor klasičnih jezikov pa je do leta 1957 živel med nami: najprej že med vojno na slovenski klasični gimnaziji v Gorici, kasneje pa v Trstu, kjer je leta 1948 srečen in ponosen doživel rojstvo tudi tržaške klasične. Dijaki smo občudovali njegovo znanje, pravičnost in človeško bližino ob kaki stiski mladih ljudi. Navzemali smo se tudi njegove navezanosti na vse, kar mu je dragocenega predstavljala domovina z vsemi njenimi simboli. Nevsiljivo, a dovolj jasno nam je dal čutiti, da ima v srcu vizijo svobodne in neodvisne države Slovenije, kar je sicer tudi javno izpovedoval. Pri tem mu je načelnost narekovala, da ni prestopil meje, onstran katere je z bolečino in gnevom videl »dvojno zaslužjenje, narodnostno in idejno«, kot se je izražal brez leporečja. V duši je imel veliko romantičnih potez, na pamet je znal pol Gregorčiča in Murna, bil je odličen pevec in v duetu z ženo Sonjo sta osvajala tudi tuje prijatelje. Ti so večkrat ganjeno razmišljali: kako lepa mora biti dežela, ki premore tako mile napeve; in le kaj se je tam dogajalo, da so morali kot begunci po svetu tako globoko čuteči njeni sinovi ...

Pismo nadučitelju je odpotovalo daleč proti rodnim krajem v začetku novembra 1958. Dobra dva meseca kasneje pa sem tudi sam prejel dolgo pismo, eno izmed mnogih, ki mi jih je namenjal moj dragi profesor. Iz tega pisma navajam odlomek, ki naj osvetli še en kotichek Muhrovega miselnega in čustvenega sveta:

»Trenutno prebiram Kolednikov prevod Jurija Kozjaka v angleščini. Ob tem imenu sem se spomnil na nekaj in Vi boste gotovo radi pomagali. Kolednik je duhovni vodja DP taborišča Asten bei Linz/Donau v Avstriji. Po tukajšnjih časopisih je dal razglasiti, naj bi ljudje pošiljali v taborišče – kjer je precej Slovencev – rabljene knjige, revije in časnike. Jaz sem dvakrat poslal stare Ameriške domovine, ki gredo sicer v smeti. Pred dnevi pa sem prejel božično voščilo od ljudi (niso samo Slovenci), s podpisi – med njimi zelo zelo preproste pisave – nekaj ljudi, kjer se mi zahvaljujejo in se še priporočajo. Pišejo tudi, da so se naučili slovenščine mnogi tujci. Pripisal je tudi sam Kolednik in se mi zahvalil. Kot človeka in kot Slovenca me je pismo ganilo v dno srca, ko sem bral, da se tako hvaležno zahvaljujejo takorekoč za nič. Sam vem, kako sem rad kaj bral, ko sem bil 1945 v taborišču Monigo-Treviso. Zato prosim tudi vas in druge: ne mecite starih časopisov,

revij, knjig v koš, pošljite jih kot tiskovino-Drucksache na naslov: Dr. Ferdinand Kolednik, Lagerseessorger, Lager Asten bei Linz/Donau, Austria. Dobro bi bilo, da bi razglasili to v Klubu. Pride v poštev samo nekomunističen tisk, kar ni treba omenjati.

S tem bomo pomagali tem revežem do relativnega kratkočasje, nekoliko pa se bomo proslavili tudi kot dobri ljudje. Bog ve, kaj bo še ta ali oni, danes neznan in ponižani Litvanec, Ukrajinec i.t.d. v taborišču Asten. Vse je možno. Morda se bo nekoč spomnil na to malenkostno uslugo. 'Morda' pravim. Imejte se dobro, pozdravite Vaše domače, prijatelje in znance! Pozdravlja Muhr. New York, 13. jan. 1959.«

Sredi devetdesetih let sem se na jesen mudil v Mariboru, pa se mi je zahotelo, da obiščem Slovenske gorice, rojstno deželico profesorja Muhra. Ko sem prišel do Sv. Jurija, je bilo treba še malo ven do zaselka Jedlovnik, kjer sem potrkal na vrata s hišno številko pet. Pa mi niso odprli, čeprav sem slišal glaso-ve iz kuhinje. Ponovil sem še močnejše in celo slišal moškega, ki je nagovarjal gospodinjo, naj gre odpret.

Svečanost ob prejemu doktorata na univerzi v Gradcu novembra leta 1968.

Sonja Saksida in Oton Muhr na poročni dan 24. avgusta 1949. V cerkvi Sv. Ivana v Gorici je bil to prvi poročni obred sploh.

»Naj kar čaka, kdor je že!« mu je odvrnila prav osorno. Že skoraj pobutal sem po vratih še enkrat, pa spet brez uspeha. Poskusil sem še zadnje: »Odprite, jaz sem učenec profesorja Muhra iz Trsta!«

Tedaj je nekaj zaropotalo, kot bi kdo prav šinil s stola. Vrata so se odprla na stežaj, stara ženica se je zazrla vame kot v prikazen, obraz ji je prav zažarel: »Od gospoda Muhra?!« In me je objela tam na pragu, kot bi bil dolgo in težko pričakovan vnuk. Potem mi je pripovedovala o nekem davnem študentu in njegovi kamrici, pa o dolgih letih, ko so namesto njega prihajala samo pisma s pozdravi in nekoč tudi z željo: pošljite mi v pismu kako domačo cvetko! Poslala mu jo je v daljno Ameriko, da bi se troštal z njo! Potem pa je nekoč umrl in to je zvedela tudi ona, stara domačica Antonija Lempl z Jedlovnika. Ko sem potem odhajal, me je pokrižala po čelu. Kasneje sem ji pisal in priložil fotografijo profesorja Muhra. Čez čas mi je odgovorila s prisrčno okorno pisavo:

»Zelo sem bila presenečena na vaše cenjeno pismo ki ste mi ga poslali in sliko gospoda Mura. Sem vam hvaležna da se ga tako ljubeče spominjate. Bila bi zelo vesela ako me morda kdaj obiščete. Ker imam zelo rada take poštene in prijetne ljudi kot je bil tudi gospod Mur. Je pač tako kruta usoda da morajo taki ljudi tudi umreti. Vas se še dobro spominjam in se še sedaj opravičujem če sem bila tako neprijazna do vas dokler mi pač niste povedali da ste prijatelj gospoda Mura ki je po mojem bil človek nekaj posebnega ko je tako ljubeče ljubil svoj dom«.

Pismo je prihajalo iz nekega davno ljubljene-rodne-ega kraja, iz neke na veliko daljavo ljubljene dežele, ko je bilo vmes obširno morje.

Mojca Polona Vaupotič

Maksim Gaspari in njegovo ustvarjanje (2. del)

»Umetnost je roža, skrivnosti polna, ki ne raste po vseh jasah in steljnihih, ampak je redko posejana, in čim redkejša je, tem čudovitejši je njen vonj. Kar je bilo brez srca in brez duše upodobljeno, je hitro pogledano in pozabljeno. – Umetnost je pesem, zarja ugašajoča, ki nebo prepleta. Temna ptica lastovica, ki v mrakovih leta. – Pajčevina drhteča na jutranji sončni svili. – Je nevihta nad poljano žitno v strašni sili.«

(Maksim Gaspari)

Gmotna situacija je Gasparija prisilila, da je zapustil Dunaj in tako se je leta 1907 znašel v Münchnu. Tukaj je na lastno pest, a še vedno s skromno Sadnikarjevo podporo nadaljeval študij, zraven pa je marljivo risal in slikal. V tem času so nastala nekatera njegova kvalitetna dela, npr. za *Kettejeve Poezije*, pa tudi podoba *Kmečki par*, kjer je mladi slikar strnil vse svoje dotedanje znanje in umetnostno hotenje v zares kakovostno slikarsko delo. Na tem mestu bi veljalo omeniti, da je, ko je Gaspari ustvarjal svoje prvence, v nekaterih krajih naše dežele še živela ljudska noša. S Sadnikarjem sta namreč prepešala dobršen del Slovenije ter iskala starine in narodopisno blago. Ta živa noša pa še tedaj ni imela etnografskega, muzejskega pečata, zato so ljudski liki večinoma oblečeni nedosledno, in sicer v tem smislu, da se moderna oblačila pogosto križajo z ljudskimi kostumskimi prvini. To pa je ena izmed značilnosti mlajših Gasparijevih del. Tisto, kar je »ljudskega« in »nacionalnega« v Gasparijevem slikarstvu, ni le dosledna uporaba narodnih noš, temveč jezik njegovega umetnostnega ustvarjanja, ki se pokriva z jezikom našega ljudstva. Naši kmečki, preprosti ljudje stojijo tako tesno za slikarjevim hrbtom, da včasih ne razločimo, kdo je spregovoril besedo – slikar ali upodobljena skupnost. In ker so besede ljudstva vedno jasne, je potem prav tako tudi likovno besedišče človeka, ki se je tako rekoč zлил z

narodno skupnostjo v celoto in ustvaril enoto življenja in umetnosti.

Po vrnitvi iz Münchna se je slikar sprva naselil v Kamniku, kjer mu je prijatelj Sadnikar pripravil atelje, kasneje pa je odpotoval v Ljubljano. Tukaj si je ustvaril dom, poiskal službo ter nenehno ustvarjal. Njegove kompozicije iz kmečkega življenja, oplemenitene z ljubeznijo in humorjem, so začele naše ljudi osvajati, njegove razglednice, ki so nastajale leto za letom, ob prazničnih dnevih so si poiskale poti do sleherne slovenske vasi. Njegove ilustracije, ki so bogatile predvsem naše mladinske knjige (učbeniki, pravljice, povesti), pa so na široko odprle vrata v čarobni svet lepote in likovnega doživetja.

Gasparijeva muza pa ni bila posvečena le ljubezenskim radostim in tegobam njegovega človeka. Leta 1914 se je začela prva svetovna vojna. Slikar, ki je bil po očetu italijanski državljani, ni bil mobiliziran, ostal je doma v nekakšni internaciji. V tem obdobju se je umetnik posvetil motivu tako imenovane *slovenske Mado-ne*. To so slike mater z otrokom ali matere pri zibelki, v oblačilih, ki predstavljajo slovensko narodno nošo, in so podobne upodobitvam Marije z Jezusom. V času med prvo svetovno je namreč na te materinske prizore padla temna senca vojne vihre in slovenski svet se je začel zatekati k Mariji, pomočnici naroda. Za model je pogosto uporabil svojo ženo Vido, za otročička pa njenega sinka Otona. Pod motivom matere ob zibel-

Marija z otrokom (1914) in Nagelj (1917).

ki (*Pri zibelki*) pa je večinoma upodabljal prizore s fronte. Vsebina osnovne podobe je torej jasna: materina globoka zamišljenost in svojevrstna žalost je povsem upravičena.

Gaspari se je v vseh obdobjih ustvarjanja vračal k svojim običajnim motivom iz kmečkega življenja. Tedaj je upodobil tudi *Kožuharje*, *Veliko noč*, *Nagelj*, *Zapuščeno in Bogatega ženina*. Slednja je dokaj nenavadna snov, kjer se na vaški cesti srečata mlada postavna lepota in grbasti ter bogati kmečki gospodar. Na eni strani lepota, na drugi premoženje, kdo bo zmagal?

Po končani vojni se je Gaspari sprva mudil na Koroškem, kjer se je kot risar propagandist udeleževal bojev za plebiscit, nato se je vrnil v Ljubljano, kjer pa se je marsikaj spremenilo. Star je bil petintridest let, imel je družino, poiskal si je redno zaposlitev. Postal je profesor risanja na grafični šoli Probuda. Pedagoško delo je sicer rad opravljal, vendar mu je jemalo tisti čas, ki bi si ga želel posvetiti slikarskemu ustvarjanju. Večjih naročil sicer v tem času ni bilo in tako so v slikarjevem obdobju nastopila nekakšna prehodna, manj plodna leta.

Koledniki iz leta 1920, so nekakšen mejni kamen prvega slikarjevega obdobja. Snov je ponovno vzeta iz ljudskega običaja. Nekoč so namreč od treh kraljev, pa do pusta hodile po vaseh skupine domačih muzikantov in igrale ljudem za razna darila. Upodobljeni so trije mošje, godci v spremstvu psa, ki s težkimi koraki gazijo za vasjo. Vsak zase nekaj premišljuje, družijo jih le skupna usoda muzikantov – kolednikov. Razlika med temi in prejšnjimi Gasparijevimi figurami je v tem, da

Procesija (1924).

so omenjeni krepkeje individualizirani, telesa so postala čvrstejša, konture stvarnejše, prepletene poteze s čopičem so se izgubile, način slikanja pa je postal gladkejši.

Poslej je slikar ubiral stvarnejšo, bolj realistično smer in del mladostne naivnosti ter poezije sta poniknila. Čas secesije in prav tako Vesne je minil in tudi njegovi slikarski kolegi so ubrali vsak svojo ustvarjalno pot. Seveda pa Gasparijev zagon na novih poteh ni bil nič

manjši. Njegova dela so se tukaj razdelila v dve smeri: v svet ilustracij ter v svet njegovih že tako poznanih in priljubljenih razglednic. Od leta 1923 naprej, ko je ilustriral *Prvo čitanko*, je nastalo mnogo ilustracij za vrsto knjig, ki so bile namenjene predvsem mladim. Veliko mlajših slovenskih umetnikov je Gaspariju celo priznalo, da so prav njegove šolske ter druge ilustracije bile »krive«, da so se kasneje posvetili umetniškemu poklicu.

Gaspari je na svojih razglednicah uprizoril vse večje slovenske praznike. Leta 1924 je nastalo njegovo omembe vredno delo *Jurjevanje*. Ob narodnih nošah vseh slovenskih pokrajin je Gaspari posvetil nekaj več pozornosti prav nošam iz Bele krajine. Ta pokrajina je bila zanimiva zlasti zaradi folklornega izročila in verjetno je iz istega razloga slikar tudi ilustriral precej knjig z belokranjsko tematiko.

V delu *Jurjevo* je slikar upodobil lik iz slovenskih jurjevskih pesmi. Jurjevanje vedno sledi velikonočnim praznikom, pa naj bodo slednji v marcu ali aprilu. Gaspari je sicer sv. Juriju že v svojih mladostnih letih posvetil veliko pozornost, saj je izdelal kar nekaj del z motivi tega svetnika, ki ubije zmaja – simbol zla. Tudi kasneje je slikal *Jurjevo* – s tem, da nam je najbolj poznano delo po belokranjskem običaju Zelenega Jurija: dečka oblečejo v zelenje in hodijo z njim od hiše do hiše, prepevajo, igrajo ter prosijo dobrot. S tem pa hkrati naznanjajo prihod pomladi.

Obdobje, ki je temu sledilo, je postalo nosilec značilnega »gasparijanskega sloga«. Vsebinsko se je začel slikar omejevati na nekoliko podaljšano prikrojeno, idealizirano folkloro. Ob tako plodnem ustvarjanju pa se umetnik ni mogel izogniti določenim šablonam, ponavljanju nekaterih motivov ter interpretiranju ljudskih noš. Upravičeno bi lahko rekli: ponavljanju samega sebe, kot vsi umetniki, ki so veliko ustvarjali.

Jurjevo (1924).

(se nadaljuje)

Renato Podbersič ml.

Nadškof Frančišek Borgia Sedej

Konec novembra 2011 je minila 80. obletnica smrti zadnjega goriškega nadškofa slovenskega rodu. Frančišek Borgia Sedej se je rodil 10. oktobra 1854 v Cerknem v tedanji avstrijski deželi Goriško-Gradiščanski. Temeljno versko vzgojo je dobil v domači kmečki družini s šestimi otroki. Že zelo zgodaj je pokazal veliko nadarjenost, zato so mu starši omogočili nadaljevanje šolanja. Po nemški državni gimnaziji v Gorici je študiral v goriškem bogoslovju in leta 1877 ga je tedanji goriški nadškof Andrej Gollmayr posvetil v duhovnika. Septembra 1878 se je Sedej preselil na cesarski Dunaj, študije je nadaljeval na dunajski univerzi. Bival je v zavodu Augustineum (Avguštinye), kovnici avstrijske višje duhovščine. Še pred doktoratom se je jeseni 1882 vrnil v Gorico. Postal je predavatelj v goriškem bogoslovju, kjer je predaval biblične vede in semitske jezike. Ob tem je skrbel tudi za cerkvene glasbo, zlasti ga je pritegnilo cecilijansko petje. Dne 25. junija 1884 je na Dunaju doktoriral iz teologije z dizertacijo *Monumenta scripturae cuneatae cum speciali respectu ad Biblia sacra*.

Očitno je bilo njegovo delovanje zelo opazno in uspešno, saj ga je nadškof Gollmayr po šestih letih ponovno poslal na Dunaj. Poleg pomembnih pedagoških in vzgojnih nalog v že omenjenem Avguštinyeju, je Sedej postal tudi dvorni kaplan. Navezal je pristrčne stike s habsburško družino, posebej je gojil spoštovanje in vdanost do cesarja Franca Jožefa. Ta zavezanost Habsburžanom je pri Sedeju ostala do razpada monarhije.

Leta 1898 je nadškofijsko mesto v Gorici zasedel štajerski rojak Jakob Missia, poznejši prvi slovenski kardinal. Zavedal se je Sedejevih sposobnosti, zato ga je poklical domov in mu v domači škofiji poveril pomembne naloge. Sedej je med drugim postal

bogoslovni profesor, stolni župnik in goriški dekan. Po Missievi smrti leta 1902 se je med glavnimi kandidati za naslednika pojavil tudi že uveljavljeni Sedej. V nasprotju s pričakovanji je kardinala Missio nasledil nadškof Andrej Jordan, tega pa čez dobra tri leta Sedej, ki je postal deseti goriški nadškof. Slovesna posvetitev in umestitev je bila v goriški stolnici sv. Hilarija in Tacijana konec marca 1906. Z njegovim imenovanjem sta se strinjala tako Sveti sedež kot avstrijski cesar Franc Jožef, ki je imel pravico veta do imenovanja avstrijskih škofov. Sedejeva izvolitev je sovpadala z velikimi družbenopolitičnimi spremembami, ki so doletele avstrijsko polovico habsburške monarhije v prvih letih dvajsetega stoletja. Ostareli habsburški cesar je bil prisiljen podpisati zakon, ki je uzakonil splošno volilno pravico pri volitvah v dunajski parlament. Zdelo se je, da so kar naenkrat široke ljudske množice pripuščene k političnemu odločanju. Čeprav temu ni bilo tako in je lahko vlada, ki jo

je dejansko imenoval cesar, vodila državo brez parlamentarne večine, so se pokazala neka nova razmerja znotraj avstrijske polovice monarhije. Katoliški Cerkvi naklonjene stranke so imele veliko potenciala prav v novih volitvah iz kmečkih in malomeščanskih slojev, poleg tega so veljale za trdno oporo Habsburžanom in državi.

Nadškof Sedej je sprejel težko nalogo v nacionalno mešani nadškofiji, kjer so poleg večinskih Slovencev živeli tudi Furlani in Italijani. Obenem je nosil naslov ilirskega metropolita, ki so mu bile kot sufragani podrejene škofije v Ljubljani, Poreču, Trstu in na otoku Krku.

Najtežja preizkušnja je nadškofa Sedeja doletela med prvo svetovno vojno, ko se je skorajda celotna škofija znašla pod udarom topovskih granat in postala

Frančišek Borgia Sedej.

prizorišče krutih bitk, saj se je po italijanskem napadu na Avstro-Ogrsko maja 1915 vzpostavila soška fronta. Aprila 1915, mesec dni pred italijanskim vstopom v vojno, je svojega metropolita obiskal tudi ljubljanski škof Jeglič. Skupaj sta poromala na Mirenski Grad, kot da bi slutila, da tega svetišča že čez leto ne bo več. Ob tej priložnosti je škof Jeglič zapisal v svoj dnevnik »...v Gorici se Lahov prav nič ne boje«.

Sredi poletja 1915 se je nadškof zaradi nevarnosti le moral umakniti iz Gorice. Po dolgotrajnih selitvah je decembra 1915 našel trajnejšo nastanitev v cistercijskem samostanu v Stični. Tja mu je uspelo umakniti tudi goriško bogoslovje in bogato semeniško knjižnico. Bogoslovje je že pred Božičem 1915 pričelo z delom. Med vojno je Sedej neutrudno skrbel za vse pomoči potrebne, še posebej ga je prizadela usoda številnih goriških beguncev, raztresenih po monarhiji. Pri tem se ni oziral na narodno pripadnost; med drugim je tudi italijanskim beguncem v Ljubljani priskrbel duhovnika, poznejšega tržaškega škofa Fogarja.

V porušeno Gorico, ki je doživela pekel soške fronte, se je nadškof Sedej vrnil sredi marca 1918. Dočakalo ga je razdejanje, tako v materialnem kot duhovnem smislu. Večnacionalna habsburška monarhija je razpadala, nastajale so nove države in novembra 1918 so na Goriško vkorakale zmagovite italijanske čete. Že takoj na začetku je prišlo do konflikta med nadškofom Sedejem in novo oblastjo, kajti nadškof ni hotel zapeti zahvalnega Te Deum ob zmagi italijanskega orožja. Bil je pastir vsem prebivalcem svoje škofije in tako kot je zavrnil podpis majniške deklaracije, čeprav je bil zaveden Slovenec, tudi ni hotel sodelovati pri italijanskih nacionalističnih avanturah. Mož ni znal niti maral spremeniti svojega značaja. Predvsem pa je bil Sedej pripadnik avstrijskega episkopata, zavezanega nekim drugim idealom in srednjeevropskemu mišljenju.

Italijanske oblasti so kmalu pokazale svoj obraz. Začelo se je dolgo obdobje preizkušenj, tudi za samega nadškofa. Italijanskim nacionalistom ni bil po godu »slovanski« in »avstrijakantski« nadškof v »italijanski« Gorici, zato so zahtevali njegov odstop. Podoben poskus jim je že uspel v zmedi po koncu prve svetovne vojne s tržaškim škofom Karlinom. Toda Sedejev položaj je bil v tistem času trdnjši.

Ko je bila slovenščina končno izrinjena iz uradov in šol, je našla v cerkvi svoje zadnje pribežališče, v nadškofu Sedeju pa velikega zagovornika. Prav Sedej je poskrbel za ustanovitev Goriške Mohorjeve družbe, ki je primorskim Slovencem dajala narodnega upanja v težkih časih. Italijanske oblasti so uprizorile pravcato gonjo proti slovenskim duhovnikom in staršem, ki so pošiljali otroke k slovenskemu verouku. Toda nadškof je ostal trden pri svojih legitimnih stališčih. Julija 1931, malo pred smrtjo, je izdal slovite Norme oz. navodila dušnim pastirjem (*Normae ad instructionem cleri cura-*

ti). V njih je naročil naj se poučuje verouk v narodnem jeziku, prepovedal je izrabo verskega pouka v politične namene in določil rabo narodnega jezika pri bogoslužju. S preselitvijo verouka v narodnem, to je slovenskem jeziku v župnijske šole, je nadškof Sedej dejansko omogočil edino izobraževanje v slovenščini na Primorskem do razpada Italije septembra 1943.

Nadškof je 25. marca 1931 v goriški stolnici slovensko obhajal 25-letnico svojega škofovanja. Med drugimi mu je voščil tudi papež Pij XI. Toda v Rimu se je že rojeval načrt za Sedejevo odstranitev. Očitno se je o umiku nadškofa Sedeja iz Gorice govorilo že med tajnimi pogajanji za sklenitev lateranskega konkordata med Italijo in Svetim sedežem. Vsekakor so se jeseni 1931 vrstili pritiski, obiski in pisma, ki so pripeljali do nekoliko nepričakovanega Sedejevega odstopa z nadškofovskega mesta v Gorici. Od goriške nadškofije se je Sedej poslovil 1. novembra 1931 s pontifikalno mašo. Čeprav mu je bilo iz Vatikana obljubljeno, da bo njegov naslednik tolerantni duhovnik, večšč obeh deželnih jezikov, je sledilo grenko Sedejevo razočaranje. Za novega apostolskega administratorja goriške škofije je bil imenovan Istran Giovanni Sirotti, poitalijančeni Sirotič, ki je bil znan kot goreč italijanski nacionalist.

To je nadškofa Sedeja dokončno strlo. Umril je že slab mesec po odstopu, 28. novembra 1931. Pokopali so ga 3. decembra na romarski Sveti Gori, njegov grob je za glavnim oltarjem v varstvu milostne podobe Svetogorske Kraljice. Pogreb je bil prava manifestacija narodnega ponosa in se ga je udeležila množica ljudi. Goriškemu nadškofu Frančišku B. Sedeju je bil posvečen tudi simpozij v rimskem Sloveniku leta 1988.

Sebastijan Valentan

Mučenci

*Požeta polja,
v snope povezano žito
kot veliki možje in žene –
mučenci,
ki so klonili pod silo
za zvestobo Cerkvi.*

*Na njih grobovih
molitve in prošnje –
sveče,
katerih svetloba ne ugasne.*

JUDJE NA SLOVENSKEM

Zgodovinsko društvo iz Celja je konec lanskega leta izdalo znanstveno delo dr. Andreja Pančurja Judovska skupnost v Sloveniji na predvečer holokavsta. Študija na 160 straneh obravnava judovsko skupnost na ozemlju sedanje republike Slovenije od začetkov njenega ponovnega naseljevanja (v Prekmurju od 18. stoletja in na Kranjskem in Štajerskem po letu 1867). Na podlagi do sedaj neznanega poimenskega popisa nekdanjih in trenutnih članov judovskih verskih občin v Dravski banovini iz leta 1937 pa posebej natančno analizira demografsko, gospodarsko in socialno strukturo judovske skupnosti tik pred izbruhom vojne in holokavstom.

AMEBNO RAZKOŠJE

Tržaški pesnik Aleksij Pregarc je ob svoji lanski 75-letnici izdal novo pesniško zbirko pri Goriški Mohorjevi družbi. Dal ji je naslov Amebno razkošje in v njej na 232 straneh objavil izbor svojčias že objavljenih in pa neobjavljenih poezij iz zadnjega desetletja. Spremno besedo je prispeval Vladimir Gajšek.

KNJIŽNE NOVOSTI ZTT

Založništvo tržaškega tiska je pred božičem skupno predstavilo kar nekaj del domačih avtorjev iz zadnjega obdobja.

Liliana Visintin je izdala svojo pesniško zbirko Preden luna izpuhti - Evanescenda luna s prevodi poezij v italijanščino, ki jih je oskrbela Maja Gal Štromar. Spremno besedo je napisala Nataša Paulin.

Zlatka Obed Lokatos pa je izdala pesniško zbirko Ob vodi in kruhu 2. Spremno besedo je prispeval Marko Kravos.

Miran Košuta je izdal prozno zbirko Mikrofonije, Izbrani govori in pogovori.

Tin Piernu, Fotografo di Tercimonte - fotograf s Tarčmuna je naslov dvojezične knjige, ki jo je izdal Študijski center Nediža, založilo pa ZTT. V njem so zgodbe in fotografije omenjenega beneškega fotografa, čigar uradno ime je bilo Valentino Trinco (1922–1990). Knjigo so uredili in zanjo prispevali svoja besedila Roberto Del Grande, Alvaro Petricig, Michela Predan in Pierina Crucil.

Marko Kravos je izdal novo otroško slikanico Ta prave od pet do glave. Ilustriral jo je Zvonko Čok.

MLADI PESNIKI

Beneški časnikar, pesnik in prevajalec Michele (Miha) Obit je izbral in prevedel v italijanščino poezije sedmih mladih slovenskih pesnikov. Izšle so pri ZTT v knjigi Loro tornano la sera, Sette autori della giovane poesia slovena (Zvečer se vračajo, sedem predstavnikov mlajše slovenske poezije). Pesmi so objavljene vzporedno v izvirniku in prevodu, spremno besedo pa je prispeval prof. Miran Košuta. Obit je že pred 13 leti podobno predstavil sedem mlajših slovenskih pesnikov v antologiji Nuova poesia slovena (Nova slovenska poezija).

RAZSTAVA O ANDREJU KOBALU

V Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani je bila od 3. decembra do 7. januarja na ogled razstava o svetovnem popotniku Andreju Kobalu (1899–1988), štirikratnem doktorju znanosti, pisatelju in časnikarju iz Cerknega, izseljencu v ZDA, ki je med drugo svetovno vojno delal v ameriški obveščevalni službi, po vojni pa je kot diplomat in tajni agent prepotoval ves svet. Pripravila jo je Helena Janežič.

Peter Jevnikar izroča nagrado

3. Nagrada Nadja Maganja

Tretjo Nagrado Nadja Maganja, ki je v spomin na tržaško šolnico in javno delavko Nadjo Maganjo Jevnikar (1951–2006) posvečena ženski, ki jo odlikujeta vera in dejavnost na enem izmed področij, ki so bila draga rajnici, je 27. februarja prejela upokojena tržaška italijanska šolnica Laura Famea. Njeno življenjsko pot in širokogrudno delo na področjih dobrotelčnosti in ekumenizma je predstavila prof. Rita Corsi, v imenu odbora, ki podeljuje nagrado, pa sta spregovorila še Sergij Pahor in Maja Lapornik. Nagrado – denarno vsoto in kip Zalke Arnšek – je vročil Peter Jevnikar.

Nastopila sta mlada pianista Glasbene matice Simon Kravos in Maks Zulian. Globoko pa sta spregovorila tudi sama nagrajenka in pa župnik pri Sv. Jakobu v Trstu Roberto Rosa.

Teh naših petdeset let

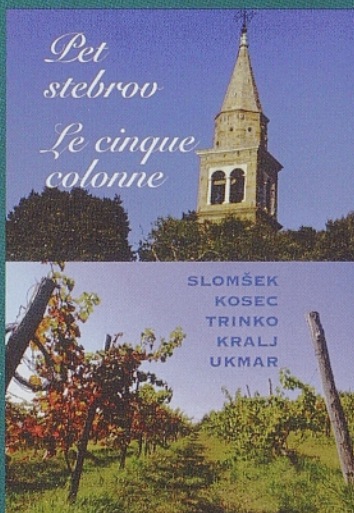

Patrick Quaggiato je dirigiral orkester in mešani zbor; desno: Kulturni center Ljudevit Bratuž (foto D. Devetak)

Ob 50-letnici izgradnje Katoliškega doma, danes Kulturnega centra Ljudevita Bratuž v Gorici je bila 25. februarja v njegovih prostorih slavnostna prireditev. Najprej so odprli razstavo 50 likovnih ustvarjalcev z naslovom 50 umetnikov za petdeset let. Nato je bila v veliki dvorani na sporedu akademija. Najprej je bila na vrsti skladba Patricka Quaggiata Zlate fanfare, nato so zapeli otroci iz Mladinskih zborov Emil Komel in Veseljaki, nakar je bila na sporedu kantata za mešani zbor, godalni orkester in pavke Teh naših petdeset let, za katero je besedilo napisal Jurij Paljk, glasbo pa Patrick Quaggiato, ki je nastopil tudi kot dirigent.

V imenu KCLB je prisotne in gledalce, ki so dogajanju sledili v neposrednem televizij-skem prenosu, pozdravila predsednica Franka Žgavec, čestitke in pozdrave pa je izrekla cela vrsta visokih gostov z obeh strani meje.

PET STEBROV

Ob 20-letnici samostojne Slovenije je Duhovska zveza izdala dvojezično brošuro *Pet stebrov - Le cinque colonne*, ki jo je uredil njen predsednik Dušan Jakomin. V njej je predstavil pet katoliških osebnosti, ki so pripravljale nove čase in še vedno aktualno spregovorile o naši narodni pripadnosti, pravičnosti in sožitju. Objavil je tudi nekaj njihovih pomenljivih zapisov, govorov ali dokumentov. Tako stopajo pred nas blaženi škof Anton Martin Slomšek, duhovnik, a tudi občinski svetovalec v Trstu Franc Kosec, beneški buditelj, duhovnik Ivan Trinko - Zamejski, goriški politik Janko Kralj in tržaški kandidat za oltar, duhovnik Jakob Ukmar.

lec v Trstu Franc Kosec, beneški buditelj, duhovnik Ivan Trinko - Zamejski, goriški politik Janko Kralj in tržaški kandidat za oltar, duhovnik Jakob Ukmar.

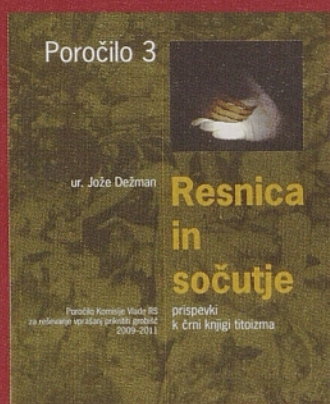
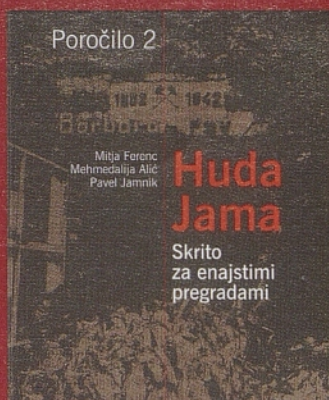
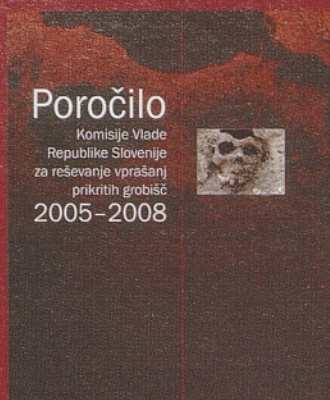
ANISJA

Slovenska prosvetna zveza iz Celovca je pri Založbi Drava izdala dvojezično knjigo Tomaža Ogrisa Anisja - prisilna delavka na Koroškem - Zwangsarbeiterin in Kärnten. V njej je 70 let po dogodkih zbral spomine dveh Ukrajink, ki sta bili med drugo svetovno vojno kot petnajstletni dekleti pregnani iz domovine na prisilno delo na Koroško, kjer sta si pozneje ustvarili družino. Anisja Andrejeva Denisjaka por. Ogris je postala avtorjeva mati, Ljubka Janova Cakovska por. Oratsch pa se je naselila v Škofičah. Avtor opisuje razmere v Ukrajini in Sovjetski zvezi, trpljenje prisilnih delavcev, a tudi težave pri vključevanju v novo okolje.

SOSIČEVA KRATKA PROZA

Tržaški književnik in režiser Marko Sosič je pri založbi Litera v Mariboru na 150 straneh izdal zbirko 11 krajših zgodb Iz zemlje in sanj. Spremenno besedo O breznih in angelih je napisala Petra Vidali.

Groza pobojev

Pri založbi Družina v Ljubljani je na 576 straneh velikega formata z 832 dokumentarnimi in umetniškimi slikami in prilogami izšla knjiga Poročilo 3, Resnica in sočutje – prispevki k črni knjigi titoizma, Poročilo Komisije Vlade RS za reševanje vprašanj prikritih grobišč 2009–2011.

V njej je objavljenih 24 besedil, večinoma poročil strokovnjakov z različnih področij, ki se ukvarjajo z omenjeno problema-

tiko. Uredil jo je predsednik komisije, bivši direktor Muzeja novejšje zgodovine Slovenije in trenutno v. d. direktorja Arhiva Republike Slovenije Jože Dežman, ki je zanjo tudi napisal dolgo razpravo Tabuizacija in detabuizacija. Na začetku je objavljeno razmišljanje predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti dr. Jožeta Trontlja V iskanju izgubljenega sočutja.

Poročilo 3 odkriva številne novosti in poroča o najnovejših odkritjih, v ospredju pa so žrtve iz Hude jame in iz brezen Konfin I. in II.

Grozljivim odkritjem v rovu Sv. Barbare, ki jih je zastiralo enajst betonskih in drugačnih pregrad, ki naj bi za vedno zakrile resnico o povojnih pokolih, pa je bila v celoti posvečena knjiga enakega formata na 280 straneh Poročilo 2, Huda jama, Skrito za enajstimi pregradami. Že maja lani jo je ravno tako izdala Družina, sestavili pa so jo Mitja Ferenc, ki je vodil evidentiranje prikritih grobišč, vodja policijske akcije Sprava Pavel Jamnik in vodja rudarskih del v Hudi jami Mehmedalija Alić. Priložena ji je zgoščenka z dokumentarnim filmom, za scenarij in režijo katerega je poskrbela Rosvita Pesek.

V knjigi Ferenc izraža tudi protest proti državi, ki se je po njegovih besedah odločila, da vseh mrtvih ne do dvignila iz jaška, kjer je še vedno več kot dva tisoč trupel, že najdenih trupel pa ne bo pokopala.

Prvo knjigo iz tega niza, Poročilo Komisije Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanj prikritih grobišč 2005–2008, ki jo je na 432 straneh uredil Jože Dežman, je Družina izdala leta 2008.

UMRL ARH. DARIO JAGODIC

Po daljši bolezni je 10. februarja v zdravstvenem domu v Nabrežini preminil tržaški javni delavec in arhitekt Dario Jagodic.

Rodil se je 20. maja 1935 v Trstu, kjer je dovršil slovenski znanstveni licej, nakar je diplomiral iz arhitekture v Ljubljani in diplomno nostrificiral v Benetkah. Nekaj let je poučeval risanje na šolah, nato je bil v Trstu na vodilnih mestih v ustanovah za ljudske gradnje. Kot arhitekt se je ob tem ukvarjal z načrti za obnovo in nove gradnje zasebnih zgradb, šol, kulturnih in športnih objektov. Z drugimi projekti je oblikoval nekaj občinskih regulacijskih načrtov. Opremil je tudi notranjost več društvenih prostorov, trgovin in tovarn. Pripravil je načrte za številne spomenike padlim po naših vaseh in za druga spominska obeležja.

Likovne ocene in eseje je objavljaval v Primorskem dnevniku, Jadranskem koledarju in revijah.

Od mladih let je bil dejaven v slovenskih organizacijah in ustanovah. Tako je bil dolga leta v upravi Slovenskega stalnega gledališča v Trstu, v glavnem odboru Slovenske kulturno gospodarske zveze in pa v Italijanski socialistični stranki (PSI), ki jo je v letih 1983–88 zastopal v tržaškem občinskem svetu kot svetovalec in odbornik za javna dela.

UMRL JE FRANC KENDA

V goriški bolnišnici je 12. februarja umrl dolgoletni predstavnik Slovenske skupnosti v Krminu Franc Kenda. Rodil se je 15. oktobra 1922 v Grahovem. Očeta železničarja so italijanske oblasti premestile v notranjost Italije, zato je odrasčal v Bresciji, nato je živel v Gorici in se končno ustalil v Krminu. V letih 1980–85 je bil kot predstavnik SSK na listi Krščanske demokracije izvoljen v krminski občinski svet in postal tudi odbornik za industrijo in turizem.

UMRL JE PROF. MILKO RENER

V Gorici je 16. februarja preminil nekdanji profesor klasičnih jezikov in umetnostne zgodovine ter ravnatelj klasičnega liceja v Gorici Milko Rener.

Rodil se je 9. junija 1926 v Štjaku. Njegov brat Mirko (1919–93) je bil duhovnik, glasbenik in prosvetni delavec. Tudi sam se je zanimal za glasbo, zlasti pa za likovno umetnost in se je uveljavil kot publicist v obeh krajevnih jezikih, likovni kritik in kulturni delavec.

Delovanje Društva slovenskih izobražencev v februarju

V ponedeljek, 6. februarja, so v Peterlinovi dvorani na poseben način počastili Dan spomina s predavanjem z naslovom Dan spomina in prilaščanja slovenskih žrtev. O zlorabah slovenskih žrtev v italijanskih medijih je govoril prof. Aleš Breclj, dr. Vida Deželak Barič z Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani in Nataša Nemec iz Goriškega muzeja pa sta predstavili izsledke raziskav o žrtvah med drugo svetovno vojno in po njej na Slovenskem.

Naslednji ponedeljek, 13. februarja, sta Društvo slovenskih izobražencev in Slovenska prosveta priredila tradicionalno Prešernovo proslavo ob dnevu slovenske kulture. Kulturni spored so oblikovali DPS Vesela pomlad pod vodstvom Andreje Štucin in ob klavirski spremljavi pianistke Jane Zupančič, člani Radijskega odra Alenka Hrovatin, Anka Peterlin in Julija Berdon ter slavnostni govornik časnikar Martin Breclj. Na prireditvi so podelili tudi nagrade 40. literarnega natečaja Mladike (Nadia Roncelli) in 37. priznanja Mladi oder (Marjan Kravos in Maruška Guštin).

V ponedeljek, 20. februarja, je bilo v Peterlinovi dvorani zanimivo srečanje z evangeličanskim škofom v Sloveniji Gezo Ernišo in njegovimi sodelavci, ki jih je predstavil duhovnik Dušan Jakomin.

Zadnji ponedeljek v februarju so v Peterlinovi dvorani ob veliki udeležbi prijateljev pokojne Nadje Maganja podelili tretjo nagrado Nadja Maganja profesorici in ekumenski sodelavki Tržačanki Lauri Famea. Nagrado podeljujejo Skupnost sv. Egidija, Slovenska zamejska skavtska organizacija, Društvo slovenskih izobražencev in družina Jevnikar.

Ivo Jevnikar, Nataša Nemec, Dr. Vida Deželak Barič in Aleš Breclj (levo); Prof. Marjan Kravos in Maruška Guštin ob dnevu slovenske kulture (desno).

Evangeličanski škof Geza Erniša (v sredini) s sodelavci, na njegovi desni Dušan Jakomin (levo); prejemnica nagrade Nadja Maganja Prof. Laura Famea (desno).

37. natečaj Mladi oder

Na Prešernovi proslavi Slovenske prosvete in DSI v ponedeljek, 13. februarja, so podelili priznanja Mladi oder ljubiteljskim gledališkim skupinam s Tržaškega. Pobuda v izvedbi Slovenske prosvete iz Trsta in ZSKP iz Gorice traja že 37 let. Letos so priznanja Mladi oder na Tržaškem prejeli: Osnovna šola Alojza Gradnika z Repentabra, Osnovna šola Fran Milčinski s Katinare, Nižja srednja šola Sv. Cirila in Metoda – podružnica na Katinari, Nižja srednja šola Srečka Kosovela – oddelek na Proseku, Nižja srednja šola Ivana Cankarja, Dijaki 2., 4. in 5. razreda oddelka za geometre zavoda Žige Zois, Otroška dramska skupina ŠKD Cerovlje–Mavhinje, Otroška dramska skupina »Breg«, Igralska skupina Tamara Petaros, lutkarice iz Devina in okolice, Mala gledališka šola Matejke Peterlin, tečaj lepe govorice za najmlajše v organizaciji Radijskega odra, Slovensko dramsko društvo Jaka Štoka s Proseka in Kontovela, Gledališka skupina Slovenskega kulturnega kluba, Barvana klapa – Sklad Mitja Čuk, Dramska skupina SKD Igo Gruden iz Nabrežine in Slovenski oder iz Trsta.

Pogled v prepolno Peterlinovo dvorano (levo) in dekliška skupina Vesela pomlad (desno).

Osnovna šola A. Gradnika z Repentabra (levo zgoraj) in osnovna šola F. Milčinski na Katinari (desno zgoraj); spodaj: igralska skupina Tamara Petaros (levo) in Barvana klapa Sklada M. Čuk (desno).

Za smeh in dobro voljo

»Ali veš, da današnji časopis piše tudi o meni?«
»Ne. Kje pa?«
»Res. Na 10. strani piše, da je bilo včeraj na tekmi 1000 gledalcev. Med njimi sem bil tudi jaz!«

»Ali ste že kdaj jedli polže?«
»Ja, lani na dopustu!«
»Jaz jih pa še nikoli nisem naročil!«
»Jaz tudi ne. Naročil sem zeleno solato!«

Jože je vprašal Milana:
»Na mizi ležita pamet in kovček denarja. Kaj bi vzel?«
»Pamet!« je odgovoril Milan.
»Jaz pa denar!« se je oglasil Jože.
»Zakaj pa denar?«
»Ker ljudje vedno vzamejo tisto, kar potrebujejo!«

»Zaradi mene lahko ves alkohol tega sveta zlijejo v morje!« je Gregor rekel v družbi prijateljev in znancev.
»Ali si antialkoholik?« ga je vprašal eden od znancev.
»Ne, potapljač sem!«

»Kako kaj s tvojo čebulno dieto?«
»Izgubil sem tri kilograme in skoraj vse prijatelje!«

Na zavodu za zaposlovanje se oglasi slaščičar, ki potrebuje delavca za svojo slaščičarno.
»Imate kakšne posebne zahteve?«
»Ja, diabetik mora biti!«

Razočarani oče potoži svojemu prijatelju:
»Moj sin je tako nevhvaležen. Kupil sem mu avto, stanovanje, plačal sem mu potovanje okoli sveta in mu kupil motorni čoln, opremil sem mu stanovanje in plačujem mu psihiatra. In predstavljaš si, on niti ne spregovori z menoj!«
»S kom pa potem govori?«
»S psihiatrom!«
»In o čem?«
»O meni!«

Bančni inšpektor je obiskal manjšo ekspozituro na deželi in odkril, da v banki ni nobene stranke, trije uslužbenci pa so kartali. Ker jih je hotel presenetiti, je pritisnil gumb za alarm, a uslužbenci so nadaljevali igro. Čez minuto pa je vstopil natak iz sosednje restavracije in na pladnju nesel tri vrčke piva.

Janez prijateljem ponosno razkazuje prostore svoje nove hiše.
»Kako je pa s financiranjem?« je zanimalo enega od prijateljev.
»Kar gre. Balkon in dva radiatorja sta že moja!«

»Jaguarja bom plačal jaz!« je rekel šejk prijatelju. »Ti si prej plačal pomfri!«

»Kadar vidim neumen obraz, se vedno smejem!«
»Pa te to pri britju nič ne moti?«

»Kateri dan v tednu je za uradnike najbolj delovno intenziven?«
»Ponedeljek, ko morajo odtrgati kar dva lista s koledarja!«

LISTNICA UPRAVE

DAROV V TISKOVNI SKLAD:

Patrizia Krevatin – 10,00 €; Preschern Simon – 60,00 €; Peter Merkù – 40,00 €; Matjaž Schart – 80,00 €; Marinka Terčon – 70,00 €; Pepi Gruden – 10,00 €; Ludmila Nikolič – 10,00 €; Mirka Cossutta – 20,00 €; Davorin Žitnik – 10,00 €; Alojz Hlede – 10,00 €; Valentin Frančeski – 15,00 €.

DAROV V SPOMIN:

V spomin na očeta Jožeta, mamu Lojzko Lombar in sestro Matejko daruje Joži 100,00€ za Mladiko.

V spomin na drago nečakinjo Katarino Fistrovič daruje Marjana Ogrin 20,00 € za Mladiko.

Priporočen

PRI M

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

č 67

II 117 986 2012

920121604,2/3

COBISS ©

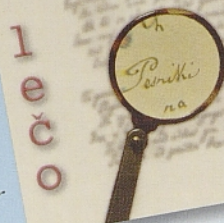
18,00 €

19,00 €

VII
PESNIKI POD LEČO

Zbirka esejev o slovenskih tržaških verznihi ustvarjalcih, ki so s svojimi snovanji zaznamovali slovenski kulturni prostor od povojnega časa do današnjih dni.

T. KOKALJ IN J. KOLARIČ
ZIMA Z OGNJENIM ŠALOM

Avtorici Tatjana Kokalj in Jana Kolarič sta štiriročno napisali dramatično zgodbo o Beti in Mitji, v kateri napetost narašča od začetnega iskanja do zaključnega viharja.

20,00 €

ALOJZ REBULA
LA VIGNA
DELL'IMPERATRICE

Zbirka novel Vinograd rimske cesarice z uvodno študijo Prof. Marije Pirjevec izredno lepo predstavlja pisatelja Alojza Rebulo italijanskemu bralcu.

28,00 €

M. JUREN, P. PIZZAMUS IN N. PERSEGATI
POZABLJENI KRAS
Ofenzive v jeseni 1916

Vodnik po prizoriščih bojov na goriškem Krasu. Predstavljeno je delovanje italijanske in avstro-ogrske vojske tudi z izvirnim fotografskim in kartografskim gradivom.